

4 De nya ålderspensionsreglerna – behovet av anpassning av inkomstprövningsreglerna

Övergången från det nuvarande pensionssystemet till det reformerade systemet för ålderspension kommer att medföra ett stort antal förändringar i reglerna för hur olika pensioner beräknas. För att underlätta förståelsen av dessa förändringar och deras betydelse för beräkning av bostadstillägg beskrivs i det följande de olika systemens konstruktion och skatteeffekterna.

4.1 Nuvarande pensionssystem och skatteregler

Med nuvarande pensionssystem avses folkpension och det ATP-baserade pensionssystemet enligt vilket nuvarande pensionsutbetalningar bestäms. En ogift ålderspensionär som saknar inkomstgrundad pension (ATP) erhåller i dagsläget folkpension med 96 procent av prisbasbeloppet och pensionstillskott med 55,5 procent av prisbasbeloppet. Detta kan uttryckas så att folkpension och pensionstillskottet motsvarar $0,96 + 0,555 = 1,515$ prisbasbelopp. För gifta är motsvarande belopp $0,785 + 0,555 = 1,34$ prisbasbelopp. I 1999¹ års priser motsvarar detta 55 146 respektive 48 776 kronor per år. Om pensionären är berättigad till allmän tilläggspension (ATP) gäller att denna reducerar pensionstillskottet med 100 procent. Detta innebär att om ATP ökar en krona så minskar pensionstillskottet med en krona. Detta fortgår tills pensionstillskottet är helt bortreducerat. Först därefter innebär en ökad ATP att också den totala pensionen ökar.

Vid inkomstbeskattning finns ett särskilt grundavdrag för dem som har folkpension. Det särskilda grundavdragets basnivå är

¹ Prisbasbeloppet för 1999 är 36 400 kr.

1,515 prisbasbelopp för ogifta och 1,34 prisbasbelopp för gifta, dvs. lika stor som summan av folkpension och pensionstillskott. Avdraget innebär i praktiken att den som enbart har inkomst i form av folkpension och pensionstillskott inte betalar någon skatt.

När pensionstillskottet är bortreducerat och den totala pensionen börjar växa så avtrappas det särskilda grundavdraget med 65 procent av pensionsinkomster över nämnda prisbasbeloppsnivåer. Det särskilda grundavdraget reduceras förutom av egen tilläggs-pension också av efterlevandepension, tjänstepension och viss utländsk pension. Detta innebär att om någon av dessa pensioner ökar med en krona så sjunker grundavdraget med 65 öre, dvs. den beskattningsbara inkomsten ökar med 1,65 kr. För två pensionärer med olika nivåer på ATP innebär detta att skillnaden i beskattningsbar inkomst är 1,65 gånger större än skillnaden i pension. Om skillnaden i ATP är 1 000 kr kommer skillnaden i beskattningsbar inkomst att vara 1 650, dvs. 650 kr ”extra” tas alltså upp till beskattning. Vid en kommunalskatt på 34 procent betalar pensionären med 1000 kr mer i ATP 561 kr mer i skatt. Av den ursprungliga skillnaden på 1 000 kr återstår efter skatt alltså $1\ 000 - 561 = 439$ kr.

Det särskilda grundavdraget reduceras tills det vanliga grundavdraget är mer gynnsamt. För ogifta inträffar detta på det vanliga grundavdragets nedtrappningsfas och för gifta på upptrappningsfasen. I figur 1 och 2 nedan visas de båda grundavdragens storlek vid olika pensionsnivåer för en ogift respektive gift pensionär.

Fig 1. Grundavdragets storlek för en ogift pensionär med enbart pensionsinkomster

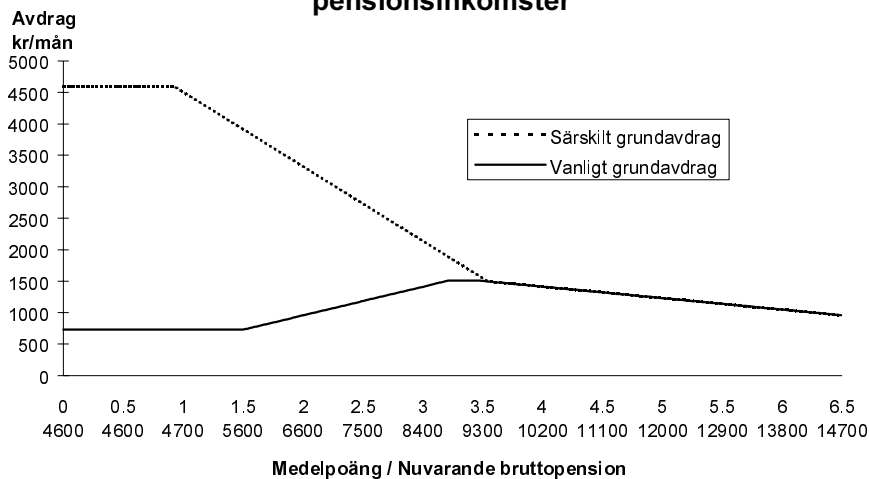
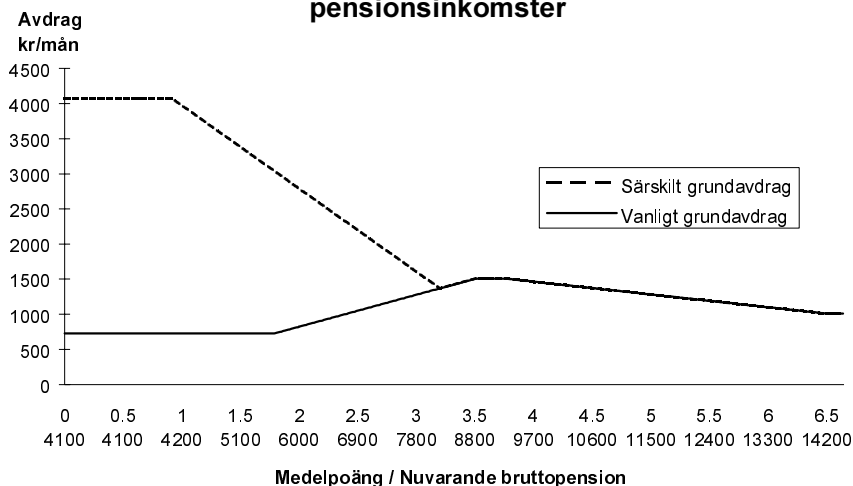

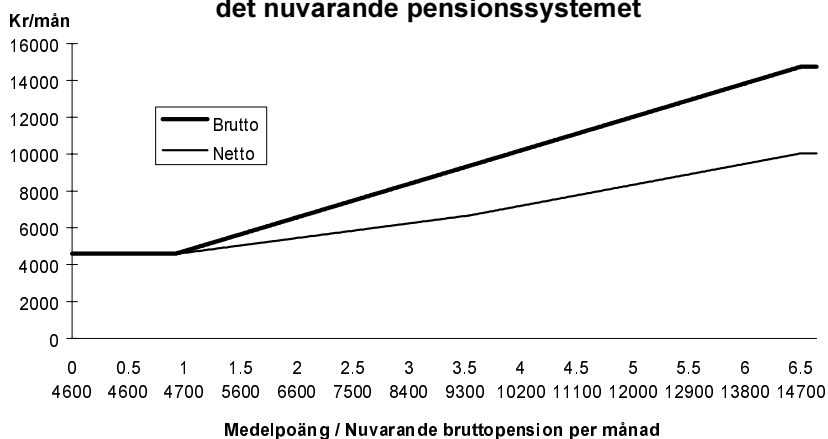
Fig 2. Grundavdragets storlek för en gift pensionär med enbart pensionsinkomster

Med medelpoäng menas genomsnittet av de 15 bästa årens intjänade ATP-poäng. Nuvarande bruttopension är summan av folkpension, pensionstillskott och ATP per månad vid aktuell nivå på medelpoängen.

Det särskilda grundavdragets konstruktion medför att ju större pension en pensionär har desto större del av denna beskattas. I figur 3 visas, för ogifta ålderspensionärer utan andra inkomster än pension, hur pensionen växer före och efter skatt i takt med intjänad pensionsrätt. Kommunalskatten antas var 34 procent. Bilden blir i huvudsak densamma för gifta ålderspensionärer.

Fig 3. Total pension före och efter skatt för en ogift pensionär i det nuvarande pensionssystemet

4.2 Reformerat pensionssystem

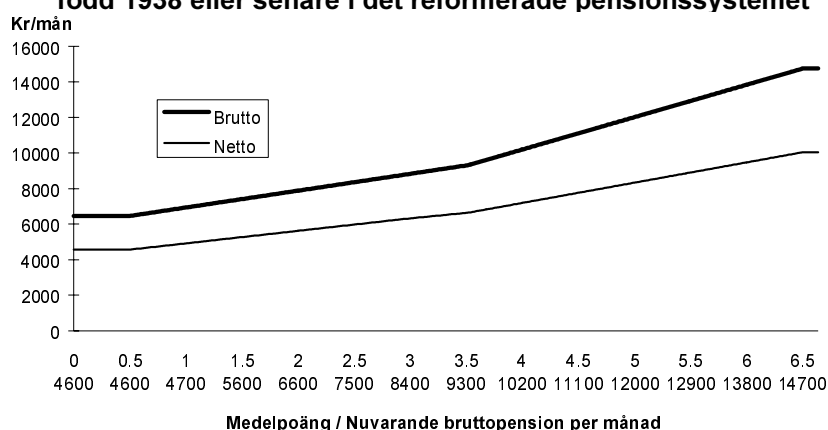
4.2.1 Pensionärer födda 1938 eller senare

Enligt den av riksdagen antagna propositionen 1997/98:152 Garantipension, m.m. ska nuvarande grundskydd, som består av folkpension, pensionstillskott och det särskilda grundavdraget, ersättas med ett nytt garantipensionssystem som gäller personer födda 1938 eller senare. Den nya garantipensionen avräknas mot en ny inkomstgrundad ålderspension som motsvarar nuvarande ATP + folkpension. Den nya garantipensionen beräknas för en ensamstående pensionär utifrån en basnivå på 2,13 prisbasbelopp. Denna basnivå avräknas mot inkomstgrundad pension. För inkomstgrundad pension under 1,26 prisbasbelopp avräknas 100 procent däröver 48 procent. Vid en inkomstgrundad pension på 3,07 prisbasbelopp är garantipensionen helt bortreducerad. För gifta är basnivån 1,9 prisbasbelopp, avräkningen 100 procent för inkomstgrundad pension under 1,14 prisbasbelopp och 48 procent däröver. För gifta är garantipensionen bortreducerad vid en inkomstgrundad pension på 2,72 prisbasbelopp.

Alla pensioner i det reformerade systemet beskattas som vanlig inkomst av tjänst. Det vanliga grundavdraget tillämpas lika för pensionsinkomster som för andra inkomster.

I figur 4 nedan visas, för ogifta ålderspensionärer utan andra inkomster än pension, hur pensionen växer före och efter skatt i takt med intjänad pensionsrätt. Kommunkatten antas vara 34 procent. Bilden blir i stort sett densamma för gifta ålderspensionärer.

Fig 4. Total pension före och efter skatt för en ogift pensionär född 1938 eller senare i det reformerade pensionssystemet

4.2.2 Övergångsregler för pensionärer födda 1937 eller tidigare

Även för pensionärer födda 1937 eller tidigare ska nuvarande grundskydd, som består av folkpension, pensionstillskott och det särskilda grundavdraget, ersättas av en garantipension kallad övergångsvis garantipension. Förslag till utformning av denna finns redovisad i Ö-garpsutredningens betänkande SOU 1999:17 *Garantipension och bosättningslägg för personer födda år 1937 eller tidigare*. Den övergångsvisa garantipensionen ska enligt förslaget beräknas genom en omräkning av den nuvarande pensionen.

Beräkningsunderlaget för denna omräkning definieras som summan av folkpension, pensionstillskott, ATP, änkepension, tjänstepension samt viss utländsk pension. Detta beräkningsunderlag räknas upp för att kompensera bortfallet av det särskilda grundavdraget. Omräkningen är konstruerad så att den nya nettopensionen inte ska bli lägre i något inkomstskikt. Garantipensionens bruttonivå blir därmed högre än nuvarande folkpension och pensionstillskott.

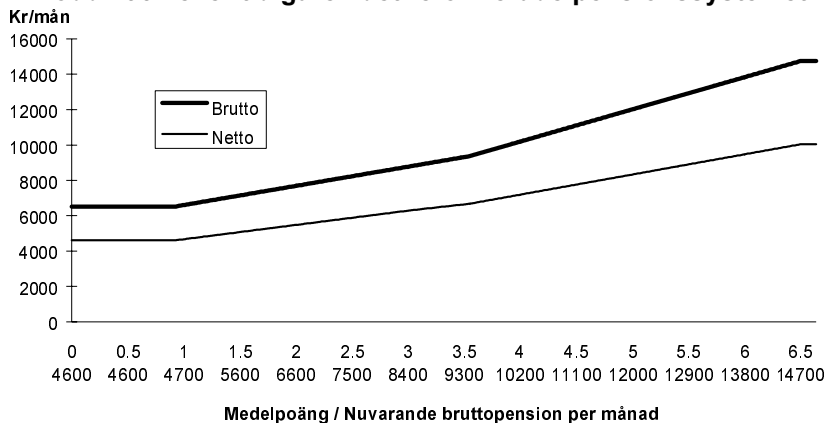
När det särskilda grundavdraget avskaffas minskar skattesystemets progressivitet avseende pensionsinkomster. För att behålla nettopensionen på oförändrad nivå reducerar inkomstgrundad pension istället garantipensionen. Detta sker inte, som i fallet för pensionärer födda 1938 eller senare, genom en regelrätt avräkningsmodell. För pensionärer som inte gjort förtida eller upp-

skjutet uttag kan omräkningen dock beskrivas som en avräkningsmodell där den omräknade pensionen avräknas mot ovan nämnda beräkningsunderlag. Garantinivån för ogifta är då 2,15 prisbasbelopp. Den del av nuvarande pension som understiger 1,515 prisbasbelopp avräknas med 100 procent (detta motsvarar dagens avräkning av pensionstillskottet), däröver är avräkningen 40,4 procent. Vid ett beräkningsunderlag på 3,085 prisbasbelopp är den övergångsvisa garantipensionen helt bortreducerad. För gifta är garantinivån 1,915 prisbasbelopp, avräkningen för beräkningsunderlag under 1,34 prisbasbelopp 100 procent och 42 procent däröver. Vid ett beräkningsunderlag på 2,708 prisbasbelopp är den övergångsvisa garantipensionen helt bortreducerad för gifta.

Även i detta fall gäller att alla pensioner beskattas som vanlig inkomst av tjänst och att det vanliga grundavdraget ska tillämpas.

I figur 5 nedan visas, för ogifta ålderspensionärer utan andra inkomster än pension, hur pensionen växer före och efter skatt i takt med intjänad pensionsrätt. Kommunalskatten antas vara 34 procent. Bilden blir i stort sett densamma för gifta ålderspensionärer.

Fig 5. Total pension före och efter skatt för en ogift pensionär född 1937 eller tidigare i det reformerade pensionssystemet

4.2.3 Skillnad i nettopension

Folkpensionen och pensionstillskottet är i dag, genom det särskilda grundavdraget, i praktiken skattebefriade i vissa fall. Dessa pensionsförmåner kommer att ersättas av en garantipension som

är högre men som beskattas enligt samma regler som andra inkomster. I figur 6 och 7 nedan visas den skillnad i månatlig nettopension (pension efter skatt) som övergången till det reformerade systemet innebär för en ogift respektive gift ålderspensionär utan andra inkomster än allmän pension. Kommunal skatten antas vara 34 procent.

Fig 6. Skillnad i nettopension för en ogift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

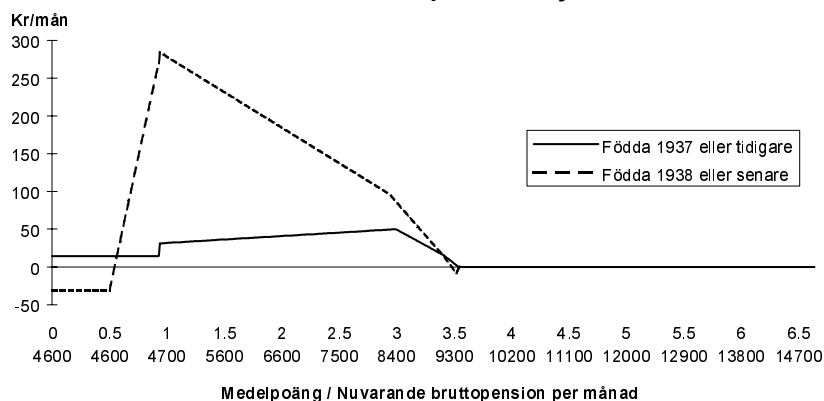
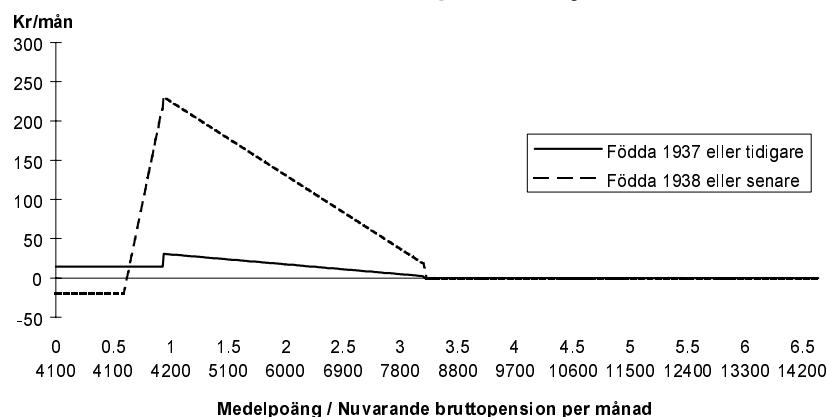

Fig 7. Skillnad i nettopension för en gift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

Ogifta pensionärer med övergångsvis garantipension får en ökad nettoinkomst med som mest ca 50 kr/mån vid övergången. För pensionärer födda 1938 eller senare blir nettoinkomsten något lägre i det lägsta inkomstskiktet men upp till 300 kr/mån högre än

enligt nuvarande regler i det inkomstskikt som motsvarar 4 700–9 300 kr/mån i bruttopension.

Gifta pensionärer med övergångsvis garantipension får som mest ca 30 kr/mån i ökad nettoinkomst vid övergången. Motsvarande för pensionärer födda 1938 eller senare är 250 kr/mån. För ogifta pensionärer med övergångsvis garantipension växer nettopensionen mellan 1 och 3 medelpoäng, för gifta däremot minskar den. Detta beror på att garantipensionen avtrappas olika snabbt för ogifta och gifta.

4.2.4 Redovisningsprinciper för gifta pensionärer

Nedan beskrivs vilka antaganden som gjorts vid beräkningen av margineffekter och disponibel inkomst för gifta, samt hur beräkningarna utförts.

Pensioner och skatter redovisas på individnivå, BTP på hushållsnivå. För gifta antas att bägge makarna är folkpensionärer. I de systematiska typfallen räknas den ene makens pension upp succesivt². Make nummer 2 antas sakna sådan inkomst som reducerar BTP. Då hushållets boendekostnad antas vara 4 000 kr/mån blir vardera makes bidragsgrundande boendekostnad 2 000 kr/mån. Vid en inkomstökning ökar bägge makarnas inkomst lika mycket, alltså är det bara hälften av inkomstökningen som går till reduktion av respektive makes bostadstillägg. BTP-inkomst och BTP utvecklas identiskt för de båda makarna när inkomsten för make 1 ökar.

Om en pensionär är gift med en icke-pensionär blir situationen något annorlunda. Hela boendekostnaden får tas upp och maximal boendekostnad blir 4 000 kr/mån. BTP kommer att reduceras med halva takten jämfört med övriga grupper. En inkomstökning delas lika mellan makarna men det är endast make 1 som har något BTP att reducera, margineffekten från BTP halveras. Utformningen av reduceringsregler för denna typ av "blandhushåll" behandlas i avsnitt 4.6.

I avsnitt 4.3–4.5 nedan behandlas endast konstruktionen av BTP för pensionärer med övergångsvis garantipension. Utformningen för pensionärer med "framtida" garantipension behandlas, i den mån de avviker från denna konstruktion, i avsnitt 4.7.

² Samma metod används i kommande avsnitt även för arbetsinkomst.

4.3 Reducering av bostadstillägg till följd av pensionsinkomster

I detta avsnitt behandlas förhållandet för pensionärer födda 1937 eller tidigare och som därmed kommer att ha övergångsvis garantipension.

I dagens BTP-system räknas folkpension, pensionstillskott samt den del av ATP som reducerar pensionstillskott, inte med i den inkomst som reducerar BTP. Med det reformerade pensionsystemet och sloandet av det särskilda grundavdraget blir det naturligt att inkomstbegreppet för BTP-beräkningar i första ledet innefattar alla pensionsinkomster. För att uppnå neutralitet mot nuvarande system kan ett fribelopp införas, motsvarande garantipensionsnivåerna 2,15 respektive 1,915 prisbasbelopp.

Av särskild betydelse för konstruktionen av BTP-systemets inkomstprövningsregler är övergången från särskilt grundavdrag till inkomstprövad garantipension. I dagens system ligger det särskilda grundavdraget utanför bruttopensionen och har ingen betydelse för BTP. Vid en inkomstökning sker en parallell reduktion av det särskilda grundavdraget och BTP. I det nya pensionsystemet har det särskilda grundavdraget ersatts av en uppräknad garantipension som är en del av bruttopensionen. Genom avräkningen av garantipensionen kommer bruttoinkomsten att öka långsammare med ökad inkomstgrundad pension men nettoinkomsten kommer att öka med i stort sett samma hastighet som i dag. Den långsammare ökande bruttopensionen medför, vid oförändrade reduceringsregler, att BTP minskar långsammare när pensionen ökar.

I figur 8 och 9 visas den skillnad i månatlig disponibel inkomst, uppdelad på nettopension (pension efter skatt) och bostadstillägg, som en övergång till det reformerade systemet med oförändrade BTP-regler skulle innebära för en ogift respektive gift ålderspensionär. Endast pensionsinkomster ingår i beräkningen. För att få med BTP-systemets totala effekt har en boendekostnad på 4 000 kr/mån använts.

Fig 8. Skillnad i nettoinkomst för en ogift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

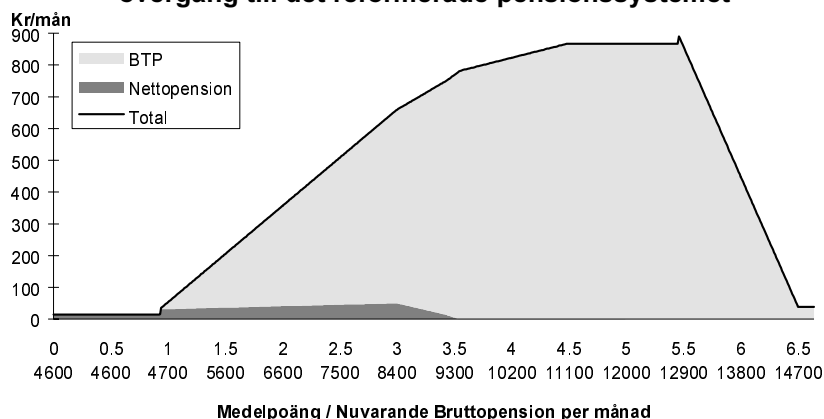
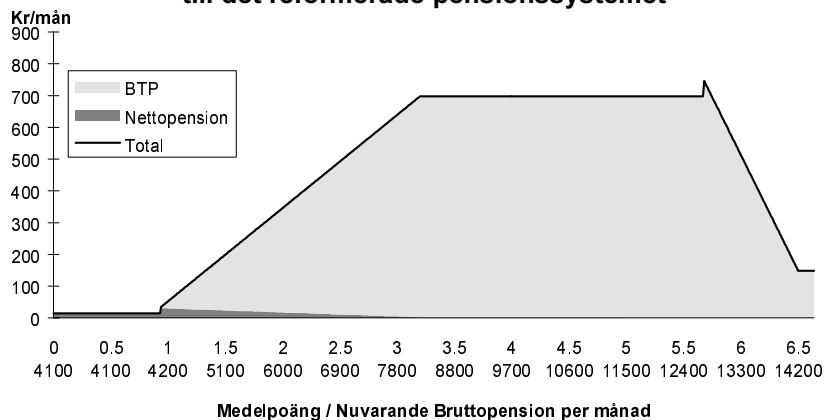

Fig 9. Skillnad i nettoinkomst för en gift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

Det framgår tydligt av bilderna att en oförändrad BTP-avräkning i det reformerade pensionssystemet skulle medföra betydande ökning av bostadstilläggen. En sådan utveckling medför kraftigt ökade kostnader och försämrar systemets fördelningspolitiska träffsäkerhet.

För att BTP ska reduceras i samma hastighet som idag måste avräkningstakten höjas i de intervall där garantipension och det nuvarande särskilda grundavdraget inte reducerats bort.

Det är på intet sätt uppenbart hur bostadstillägget ska reduceras av olika inkomster. Beroende på i vilken utsträckning likhet med nuvarande system, sänkta marginaleffekter och enkelhet prioriteras påverkas valet av regler. Ett stort antal alternativ har

överbägs och analyserats. I det följande redovisas tre alternativa konstruktioner av reduceringsregler som av olika anledningar bedömts vara intressanta. Gemensamt för de tre alternativen är att de inte leder till några oacceptabla kostnadsökningar.

I avsnitt 4.3.1 nedan presenteras en konstruktion av reduceringsreglerna som leder till en i stort sett oförändrad ekonomisk situation för de ogifta BTP-tagarna. För gifta BTP-tagare beror bostadstilläggets storlek på två personers inkomster. Att konstruera ett avräkningssystem som medför ett oförändrat ekonomiskt utfall för alla tänkbara situationer har visat sig vara ogörligt.

I avsnitt 4.3.2 presenteras en något modifierad konstruktion. Syftet med denna konstruktion är dels att sänka marginaeffekterna för pensionärer med låga inkomster, dels att något förenkla systemet. Konstruktionen förbättrar också utfallet för de gifta BTP-tagare som kommer sämst ut med den konstruktion som presenteras i 4.3.1

I avsnitt 4.3.3 skisseras ett system med betydligt enklare regler och, i vissa avseenden, kraftigt sänkta marginaeffekter. Då detta alternativ leder till sänkta disponibla inkomster för pensionärer med låg pension bedöms det vara något orealistiskt och analyseras inte lika ingående som alternativ 1 och 2.

4.3.1 Alternativ 1: BTP-avräkning med 65/45 % och exakta brytpunkter

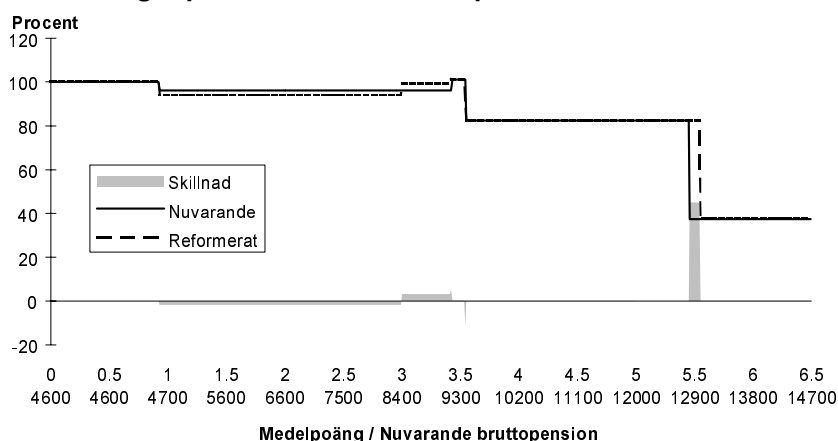
Garantipensionen har helt reducerats bort när den inkomstgrundade pensionen uppgår till 3,085 prisbasbelopp för ogifta pensionärer. Om ett fribelopp motsvarande garantinivån 2,15 prisbasbelopp dras ifrån återstår 0,935 prisbasbelopp av den inkomst som reducerar både garantipensionen och BTP. För gifta kommer nivån på den BTP-inkomst som motsvarar den pensionsnivå vid vilken garantipensionen är helt bortreducerad att bero på makens inkomstnivå. Detta beror på att BTP-inkomsten för var och en av de båda makarna definieras som hälften av den sammanlagda inkomsten. Om en av makarna saknar inkomst över grundpensionsnivån kommer BTP-inkomsten för var och en av makarna att uppgå till $0,3965 = (2,708 - 1,915)/2$ prisbasbelopp när den andra makens pension precis är så stor att garantipensionen reducerats bort. Om makarna har lika stora pensioner blir motsvarande inkomstnivå 0,793 $(2,708 - 1,915)$. Det finns alltså ingen gemensam nivå på BTP-inkomsten som motsvarar den pensionsnivå som krävs för att reducera bort garantipensionen.

I det följande resonemanget antas för gifta ålderspensionärer att garantipensionen är bortreducerad vid en BTP-inkomst på 0,793 prisbasbelopp. Om avräkningen sätts till 65 procent under dessa nivåer³ (brytpunkter) och 45 procent över blir den totala margineffekten avseende inkomstgrundad pension något lägre än dagens i det lägre inkomstintervallet. Med lägre margineffekter avräknas BTP inte lika snabbt, vilket innebär att den förman som ska reduceras bort i det övre inkomstintervallet är något större än i dagsläget. I det övre intervallet är såväl det särskilda grundavdraget (dagens system) som garantipensionen (reformerat system) bortreducerade. Margineffekten blir därför lika stor i det reformerade som i det nuvarande systemet.

Med margineffekt menas här den andel av den ökning av inkomstgrundad pension till följd av en marginell ökning av pensionärens medelpoäng, som inte kommer pensionären till del när hänsyn tagits till den reduktion av andra pensionsslag, den ökade skatten samt reduktionen av BTP som ökningen av inkomstgrundad pension ger upphov till.

I figur 10 nedan visas de totala margineffekterna för en ogift pensionär i det nuvarande respektive det reformerade systemet med 65 respektive 45 procent avräkning av BTP.

Fig 10. Margineffekt avseende inkomstgrundad pension för en ogift pensionär med enbart pensionsinkomster

³ 0,935 prisbasbelopp för ogifta respektive 0,793 för gifta. Dessa nivåer avser bruttoinkomster över fribeloppet, som här är = garantinivån 2,15 resp. 1,915 prisbasbelopp. Detta motsvarar 9 357 respektive 8 214 kr/mån i bruttopension totalt (inkl. fribelopp).

Av figuren framgår att det i det nuvarande pensionssystemet förekommer fem, och i det reformerade sex olika nivåer på den totala marginaleffekten. I tabell 4.1 nedan redovisas de fem/sex segmenten.

Tabell 4.1 **Total marginaleffekt vid olika medelpoäng**

Segment	Medelpoäng		Marginaleffekt	
	Nuvarande	Reformerat	Nuvarande	Reformerat
1	0,00–0,92	0,00–0,92	100 %	100 %
2	0,93–	0,93–2,99	96,1 %	94,338 %
3	–3,42	3,00–3,41	96,1 %	99,404 %
4	3,43–3,54	3,42–3,54	101,1 %	101,4304 %
5	3,55–5,45	3,55–5,54	82,4 %	82,4 %
6	5,46–	5,55–	37,4 %	37,4 %

Segment 1: Marginaleffekten beror i det nuvarande systemet på avtrappningen av pensionstillskottet, i det reformerade beror den på avtrappningen av garantipensionen.

Segment 2: I det nuvarande systemet samverkar här kommunalskatten, avtrappningen av det särskilda grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 * 1,65 + 40 = 96,1$. I det reformerade samverkar avtrappningen av den övergångsvisa garantipensionen, kommunalskatten, upptrappningen av grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $40,4 + 0,596 * 34 * 0,75 + 0,596 * 65 = 94,338$. Observera att den 40,4-procentiga avtrappningen av garantipensionen reducerar marginaleffekten av skatte- och BTP-systemen med 40,4 procent, dessa multipliceras därför med $1 - 0,404 = 0,596$.

Segment 3: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade systemet är här upptrappningen av grundavdraget klar och följande marginaleffekt erhålls: $40,4 + 0,596 * 34 + 0,596 * 65 = 99,404$.

Segment 4: I det nuvarande systemet har man här nått den högre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 * 1,65 + 45 = 101,1$. I det reformerade påbörjas här avtrappningen av grundavdraget. Marginaleffekten blir då: $40,4 + 0,596 * 34 * 1,1 + 0,596 * 65 = 101,4304$.

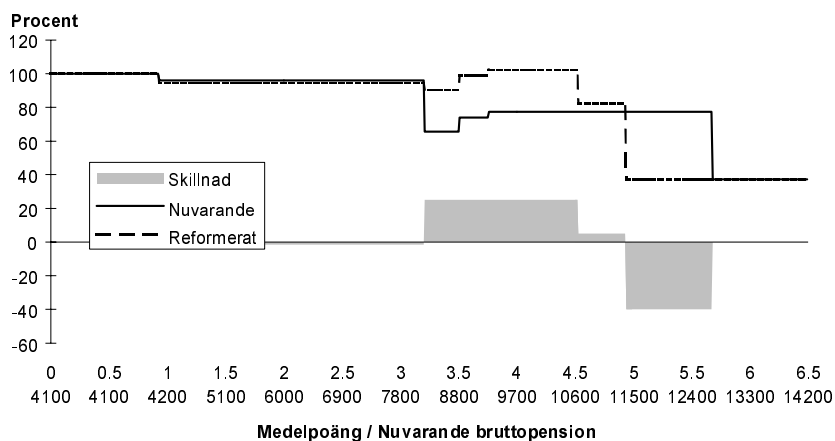
Segment 5: Här har, i det nuvarande systemet, det särskilda grundavdraget upphört och ersatts av avtrappningen av det allmänna grundavdraget, marginaleffekten blir då: $34 * 1,1 + 45 = 82,4$. I det reformerade systemet är den övergångsvisa garantipensionen bortreducerad, samtidigt nås det övre intervallet av BTP-

reduceringen. Den totala margineffekten blir densamma som i det nuvarande systemet.

Segment 6: Här har bostadstillägget reducerats bort, återstående margineffekt beror på kommunalskatten och avtrappningen av grundavdraget ($34 \cdot 1,1 = 37,4$). Ett annat val av kommunalskattesats hade, inom båda systemen, påverkat margineffekten på alla segment utom det första.

I figur 11 nedan visas de totala margineffekterna på inkomstgrundad pension för en gift pensionär, vars maka saknar inkomst över grundpensionsnivå, dels i det nuvarande systemet dels i det reformerade systemet med 65/45 procent avräkning av BTP.

Fig 11. Margineffekt avseende inkomstgrundad pension för en gift pensionär med enbart pensionsinkomster

Av figuren framgår att det i det nuvarande pensionssystemet förekommer sex, och i det reformerade sju olika nivåer på den totala margineffekten. I tabell 4.2 nedan redovisas de sex/sju segmenten.

Tabell 4.2 Total marginaleffekt vid olika medelpoäng

Segment	Medelpoäng		Marginaleffekt	
	Nuvarande	Reformerat	Nuvarande	Reformerat
1	0,00–0,92	0,00–0,92	100 %	100 %
2	0,93–3,20	0,93–3,21	96,1 %	94,49 %
3	3,21–3,50	3,22–3,50	65,5 %	90,5 %
4	3,51–3,75	3,51–3,75	74 %	99 %
5	3,76–	3,76–4,51	77,4 %	102,4 %
6	–5,67	4,52–4,93	77,4 %	82,4 %
7	5,68–	4,94–	37,4 %	37,4 %

Segment 1: Marginaleffekten beror i det nuvarande systemet på avtrappningen av pensionstillskottet, i det reformerade beror den på avtrappningen av garantipensionen.

Segment 2: I det nuvarande systemet samverkar här kommunalskatten, avtrappningen av det särskilda grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 \cdot 1,65 + 40 = 96,1$. I det reformerade samverkar avtrappningen av den övergångsvisa garantipensionen, kommunalskatten, upptrappningen av grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $42 + 0,58 \cdot 34 \cdot 0,75 + 0,58 \cdot 65 = 94,49$. Observera att den 42-procentiga avtrappningen av garantipensionen reducerar marginaleffekten av skatte- och BTP-systemen med 42 procent, dessa multipliceras därför med $1 - 0,42 = 0,58$.

Segment 3: Här har, i det nuvarande systemet, det särskilda grundavdraget upphört och ersatts av upptrappningen av det allmänna grundavdraget, marginaleffekten blir då: $34 \cdot 0,75 + 40 = 65,5$. I det reformerade systemet är den övergångsvisa garantipensionen bortreducerad. Marginal effekten blir $34 \cdot 0,75 + 65 = 90,5$.

Segment 4: Här har det allmänna grundavdragets plåtå nåtts. Den totala marginaleffekten blir i det nuvarande systemet $34 + 40 = 74$ och i det reformerade $34 + 65 = 99$.

Segment 5: Här påbörjas, för båda systemen, avtrappningen av grundavdraget marginaleffekten blir i det nuvarande systemet: $34 \cdot 1,1 + 40 = 77,4$ och i det reformerade $34 \cdot 1,1 + 65 = 102,4$.

Segment 6: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade har man här nått den lägre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 \cdot 1,1 + 45 = 82,4$.

Segment 7: Här har bostadstillägget reducerats bort, återstående marginaleffekt beror på kommunalskatten och avtrappningen av grundavdraget ($34 \cdot 1,1 = 37,4$).

Ett annat val av kommunalskattesats hade, inom båda systemen, påverkat margineffekten på alla segment utom det första. Observera att gifta aldrig når den högre avtrappningsnivån i det nuvarande systemet.

De totala margineffekterna blir i det långa intervallet (segment 2), där det särskilda grundavdraget och garantipensionen reduceras, något lägre i det reformerade än i det nuvarande systemet. Detta medför att BTP reduceras något långsammare. För att nå samma avtrappningstakt skulle BTP-reduktionen behöva vara ca 69 procent. Detta kommer att generera något högre disponibla inkomster vid låga inkomstnivåer. När garantipensionen är bortreducerad blir dock margineffekten i det nya systemet betydligt högre. Ett annat antagande om makens inkomst hade förändrat bilden. Generellt kan sägas att makar med lika stora inkomster faller bättre ut i den här beskrivna konstruktionen än makar med olika inkomstnivåer.

I figurerna 12 och 13 nedan visas den skillnad i månatlig disponibel inkomst, uppdelad på nettopension (pension efter skatt) och bostadstillägg, som övergången till det reformerade systemet med denna konstruktion av BTP innebär för en ogift respektive gift ålderspensionär med enbart pensionsinkomster. För att få med BTP-systemets totala effekt har en boendekostnad på 4 000 kr/mån använts.

Fig 12. Skillnad i inkomst för en ogift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

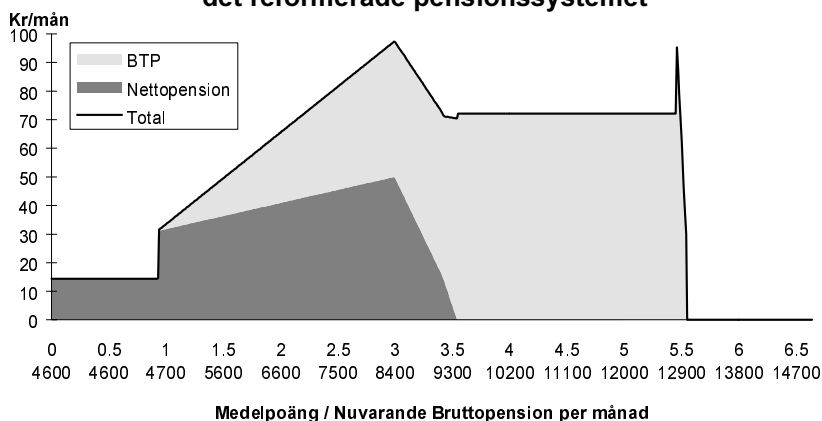
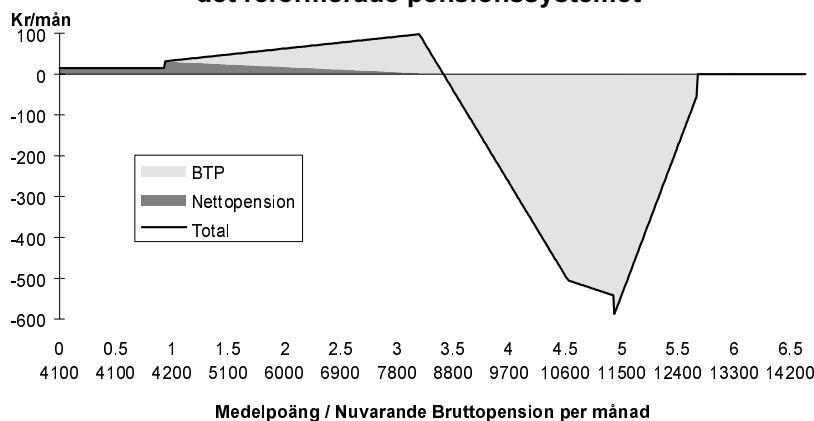

Fig 13. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

I figurerna ser man hur BTP, i intervallet 1 till 3,5/3,2 medelpoäng, blir allt högre i det reformerade systemet i förhållande till det nuvarande. Över 3,5 medelpoäng reduceras BTP för ogifta lika snabbt och den vinst som gjordes i det tidigare intervallet ligger kvar oförändrad. Den lilla spetsen i slutet beror på att BTP under 25 kr/mån ej betalas ut. För gifta slår den brantare BTP-avräkningen igenom fullt ut när garantipensionen är bortreducerad, nettoförlusten uppgår som mest till ca 600 kr/mån. (I avsnitt 4.3.4 figur 22 visas effekten när maken har egen inkomst.)

4.3.2 Alternativ 2: BTP-avräkning med 60/50% och brytpunkt på 1 prisbasbelopp för alla

I alternativ 1 är brytpunkten mellan avräkningsnivåerna satt på ett sådant sätt att BTP-avräkningen anpassas till garantipensionens avräkning. Detta leder fram till olika brytpunkter för gifta och ogifta. För gifta varierar dessutom den nivå på vilken brytpunkten ska placeras, för att motsvara den pensionsnivå som precis reducerar bort garantipensionen, med makens inkomst.

För pensionärer födda 1938 eller senare blir brytpunkter konstruerade enligt alternativ 1 ovan 0,94 (3,07–2,13) prisbasbelopp för ogifta och 0,82 (2,72–1,9) för gifta. Det kommer alltså att krävas 4 olika brytpunkter jämfört med 1 i dagsläget.

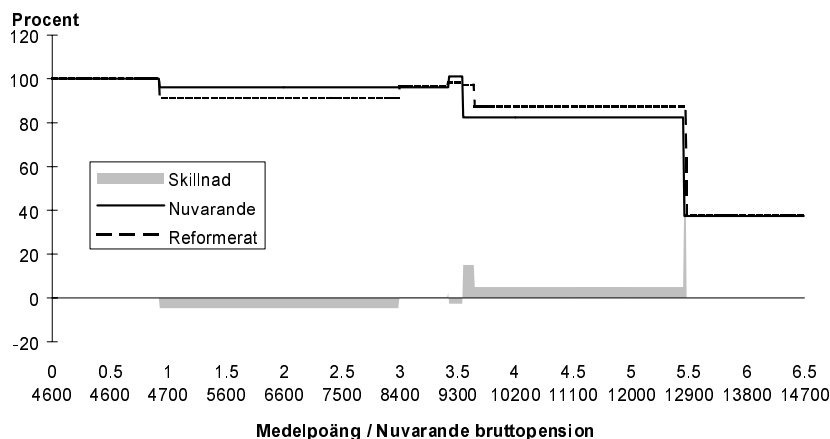
Då det kan vara både opraktiskt och förvirrande med brytpunkter för avräkningsprocent placerad på flera olika nivåer används i detta alternativ ett avrundat värde på ett prisbasbelopp

lika för alla. För gifta blir brytpunkten ”exakt” endast i en specifik situation, nämligen då båda makar har precis lika stor pension.

Att nivån sätts något högre än nödvändigt frigör, i kombination med en höjning av avräkningen i det övre inkomstskiktet från 45 till 50 procent, medel som möjliggör avräkningsnivån 60 procent i det lägre inkomstskiktet. Neutralitet mot nuvarande situation skulle uppnås i det nedre inkomstskiktet med en avtrappning på 67/69 procent. På detta sätt kan de kraftiga marginaleffekter som pensionärer med låg inkomst i dag utsätts för minskas något.

I figur 14 nedan visas de totala marginaleffekterna för en ogift pensionär i det nuvarande respektive det reformerade systemet med denna konstruktion. Förutsättningar i samtliga figurer: 1999 års priser (basbelopp = 36 400), kommunalskatt 34 procent, boendekostnad 4 000 kr/mån.

**Fig 14. Marginaleffekt avseende pension för en ogift pensionär
BTP-avräkning 60/50 %, brytpunkt=1 prisbasbelopp**

Av figuren framgår att det i det nuvarande pensionssystemet förekommer fem, och i det reformerade sju olika nivåer på den totala marginaleffekten. För ogifta medför konstruktionen en sänkning av marginaleffekterna med närmare 5 procentenheter för pensionärer med låg pension (1–3 ATP-poäng) samt höjda marginaleffekter mellan 3,5 och 5,5 medelpoäng.

I tabell 4.3 nedan redovisas de fem/sju segmenten.

Tabell 4.3 Total margineffekt vid olika medelpoäng

Segment	Medelpoäng		Margineffekt	
	Nuvarande	Reformerat	Nuvarande	Reformerat
1	0,00–0,92	0,00–0,92	100 %	100 %
2	0,93–	0,93–2,99	96,1 %	91,358 %
3	–3,42	3,00–3,41	96,1 %	96,424 %
4	3,43–3,54	3,42–3,54	101,1 %	98,4504 %
5	3,55–	3,55–3,64	82,4 %	97,4 %
6	–5,45	3,65–5,47	82,4 %	87,4 %
7	5,46–	5,48–	37,4 %	37,4 %

Segment 1: Margineffekten beror i det nuvarande systemet på avtrappningen av pensionstillskottet, i det reformerade beror den på avtrappningen av garantipensionen.

Segment 2: I det nuvarande systemet samverkar här kommunalskatten, avtrappningen av det särskilda grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 \cdot 1,65 + 40 = 96,1$. I det reformerade samverkar avtrappningen av den övergångsvisa garantipensionen, kommunalskatten, upptrappningen av grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $40,4 + 0,596 \cdot 34 \cdot 0,75 + 0,596 \cdot 60 = 91,358$. Observera att den 40,4-procentiga avtrappningen av garantipensionen reducerar margineffekten av skatte- och BTP-systemen med 40,4 procent, dessa multipliceras därför med $1 - 0,404 = 0,596$.

Segment 3: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade systemet är här upptrappningen av grundavdraget klar och följande margineffekt erhålls: $40,4 + 0,596 \cdot 34 + 0,596 \cdot 60 = 96,424$.

Segment 4: I det nuvarande systemet har man här nått den högre avtrappningen av bostadstillägget och margineffekten blir: $34 \cdot 1,65 + 45 = 101,1$. I det reformerade påbörjas här avtrappningen av grundavdraget margineffekten blir då: $40,4 + 0,596 \cdot 34 \cdot 1,1 + 0,596 \cdot 60 = 98,4504$.

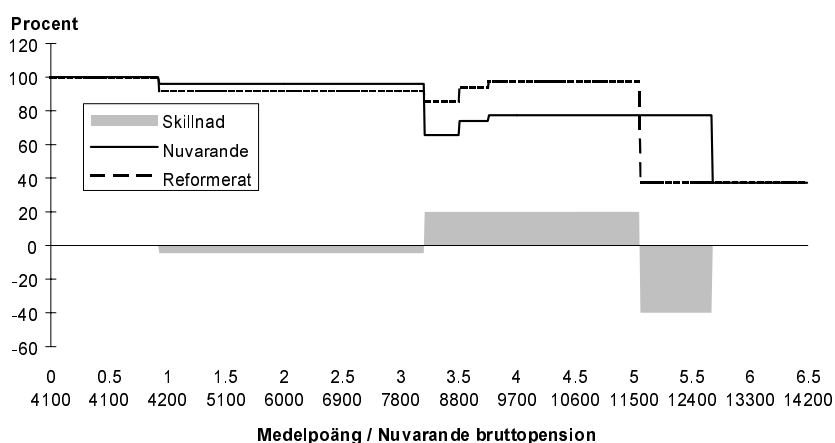
Segment 5: Här har, i det nuvarande systemet, det särskilda grundavdraget upphört och ersatts av avtrappningen av det vanliga grundavdraget, margineffekten blir då: $34 \cdot 1,1 + 45 = 82,4$. I det reformerade systemet är den övergångsvisa garantipensionen bortreducerad, den totala margineffekten blir $34 \cdot 1,1 + 60 = 97,4$.

Segment 6: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade systemet nås det övre intervallet av BTP-reduceringen. Den totala margineffekten blir $34 \cdot 1,1 + 50 = 87,4$.

Segment 7: Här har bostadstillägget reducerats bort, återstående margineffekt beror på kommunalskatten och avtrappningen av grundavdraget ($34 \cdot 1,1 = 37,4$). Ett annat val av kommunalskattesats hade, inom båda systemen, påverkat margineffekten på alla segment utom det första.

I figur 15 nedan visas de totala margineffekterna för en gift pensionär vars make saknar inkomst över grundpensionsnivå i det nuvarande respektive det reformerade systemet med 60 procent avräkning för "inkomst" under ett prisbasbelopp och 50 procent däröver.

**Fig 15. Margineffekt avseende pension för en gift pensionär
BTP-avräkning 60/50 %, brytpunkt=1 prisbasbelopp**

Av figuren framgår att det både i det nuvarande och i det reformerade pensionssystemet förekommer sex olika nivåer på den totala margineffekten. Även för gifta sänks margineffekten i intervallet 1–3 medelpoäng och höjs i intervallet 3–5 poäng.

I tabell 4.4 nedan redovisas de sex segmenten.

Tabell 4.4 Total marginaleffekt vid olika medelpoäng

Segment	Medelpoäng		Marginaleffekt	
	Nuvarande	Reformerat	Nuvarande	Reformerat
1	0,00–0,92	0,00–0,92	100 %	100 %
2	0,93–3,20	0,93–3,20	96,1 %	91,59 %
3	3,21–3,50	3,21–3,50	65,5 %	85,5 %
4	3,51–3,75	3,51–3,75	74 %	94 %
5	3,76–5,67	3,76–5,05	77,4 %	97,4 %
7	5,68–	5,06–	37,4 %	37,4 %

Segment 1: Marginaleffekten beror i det nuvarande systemet på avtrappningen av pensionstillskottet, i det reformerade beror den på avtrappningen av garantipensionen.

Segment 2: I det nuvarande systemet samverkar här kommunalskatten, avtrappningen av det särskilda grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 \cdot 1,65 + 40 = 96,1$. I det reformerade samverkar avtrappningen av den övergångsvisa garantipensionen, kommunalskatten, upptrappningen av grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $42 + 0,58 \cdot 34 \cdot 0,75 + 0,58 \cdot 60 = 91,59$. Observera att den 42-procentiga avtrappningen av garantipensionen reducerar marginaleffekten av skatte- och BTP-systemen med 42 procent, dessa multipliceras därför med $1 - 0,42 = 0,58$.

Segment 3: Här har, i det nuvarande systemet, det särskilda grundavdraget upphört och ersatts av upptrappningen av det vanliga grundavdraget, marginaleffekten blir då: $34 \cdot 0,75 + 40 = 65,5$. I det reformerade systemet är den övergångsvisa garantipensionen bortreducerad Marginal effekten blir $34 \cdot 0,75 + 60 = 85,5$.

Segment 4: Här har det vanliga grundavdragets plåtå nåtts. Den totala marginaleffekten blir $34 + 40 = 74$ respektive $34 + 60 = 94$.

Segment 5: Här påbörjas, för båda systemen, avtrappningen av grundavdraget marginaleffekten blir då: $34 \cdot 1,1 + 40 = 77,4$ respektive $34 \cdot 1,1 + 60 = 97,4$.

Segment 6: Här har bostadstillägget reducerats bort, återstående marginaleffekt beror på kommunalskatten och avtrappningen av grundavdraget ($34 \cdot 1,1 = 37,4$).

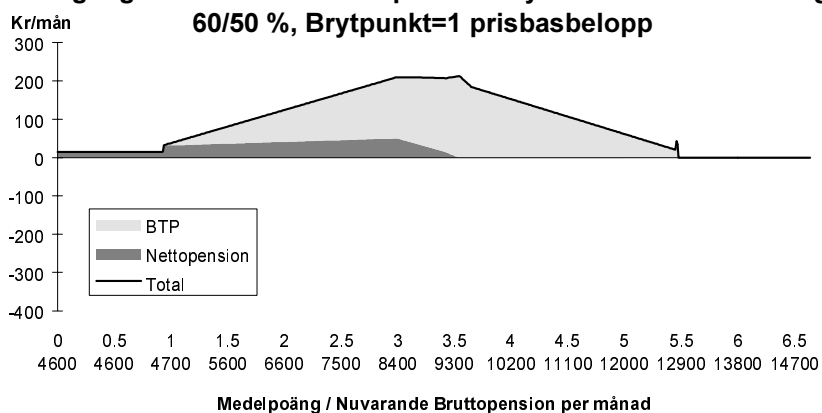
Ett annat val av kommunalskattesats hade, inom båda systemen, påverkat marginaleffekten på alla segment utom det första.

De totala marginaleffekterna blir i det långa intervallet (segment 2) lägre i det reformerade än i det nuvarande systemet, BTP reduceras därför något långsammare. Detta leder till något högre disponibla inkomster. Vid högre pensionsnivåer, från och

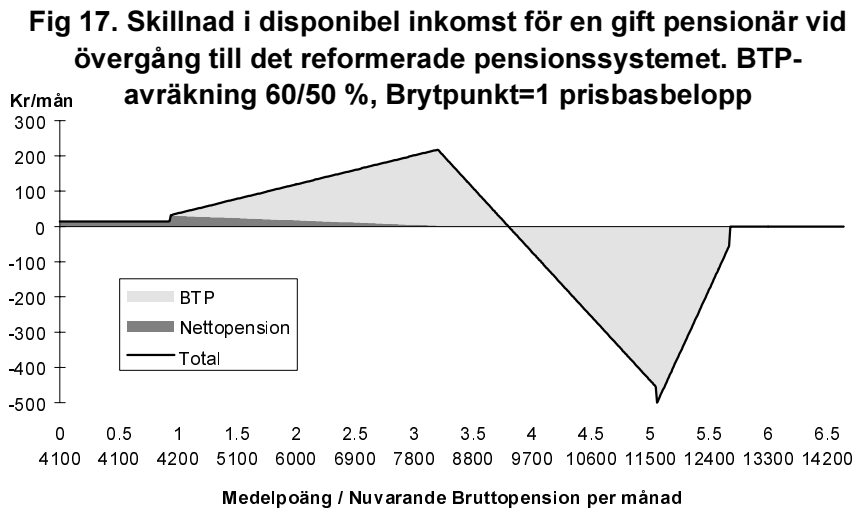
med segment 5 för ogifta och segment 3 för gifta, är dock marginaleffekten högre i det reformerade systemet och skillnaden i disponibel inkomst minskar.

För gifta hade ett annat antagande om makens inkomst förändrat bilden. Generellt kan sägas att makar med lika stora inkomster faller bättre ut i den här beskrivna konstruktionen än makar med olika inkomstnivåer. I figurerna 16 och 17 visas den skillnad i månatlig disponibel inkomst, uppdelad på nettopension (pension efter skatt) och bostadstillägg, som övergången till det reformerade systemet med denna konstruktion av BTP innebär för en ogift respektive gift ålderspensionär med enbart pensionsinkomster. För att få med BTP-systemets totala effekt har en boendekostnad på 4 000 kr/mån använts.

Fig 16. Skillnad i disponibel inkomst för en ogift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet. BTP-avräkning 60/50 %, Brytpunkt=1 prisbasbelopp

I figuren ser man hur BTP, i intervallet 1 till 3 medelpoäng, blir allt högre i det reformerade systemet i förhållande till det nuvarande. Över 3,5 medelpoäng reduceras BTP snabbare och den vinst som gjordes i det tidigare intervallet minskar succesivt. För ogifta utan andra inkomster än pension medför denna konstruktion ökade disponibla inkomster på upp till 200 kr/mån.

I figuren ser man hur BTP för gift pensionär i intervallet 1 till 3,2 medelpoäng blir allt högre i det reformerade systemet i förhållande till det nuvarande. Vid högre pension reduceras BTP snabbare och den vinst som gjordes i det tidigare intervallet reduceras bort och över 4 medelpoäng blir den disponibla inkomsten lägre än med nuvarande system. Den maximala förlusten är i detta alternativ ca 100 kr/mån lägre än alternativ 1. (I avsnitt 4.3.4 figur 23 visas effekten när maken har egen inkomst.)

4.3.3 Alternativ 3: Lägre ersättningsnivå

Det system som beskrivs som alternativ 1 ovan ger samma kraftiga margineffekter som dagens system. Alternativ 2 medför också kraftiga margineffekter.

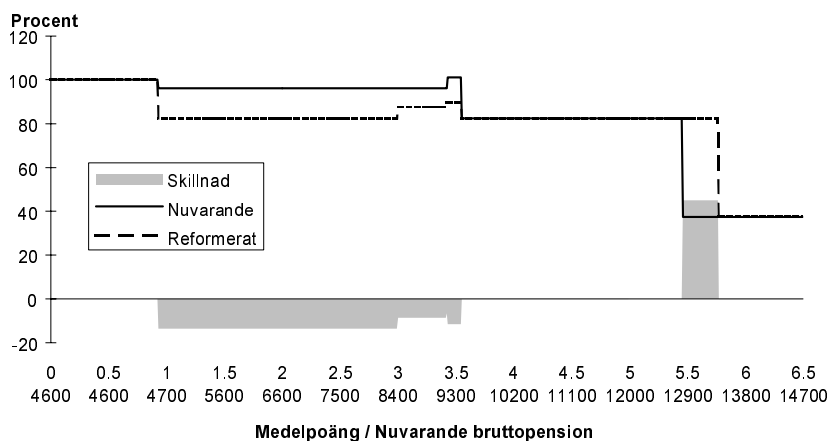
Ett sätt att minska margineffekterna, och på så sätt låta den tydligare koppling mellan livsinkomst och ekonomisk välfärd vid pension som det reformerade systemet innebär kvarstå även efter BTP, är att sänka ersättningsnivån i stället för att höja avräkningstakten. Om ersättningsnivån sänks till 80 procent och avtrappningen sätts till 45 procent för samtliga inkomstnivåer erhålls, åtminstone för låga pensionsnivåer⁴, något lägre nivå på de totala margineffekterna.

⁴ Det är framförallt vid dessa nivåer (1–3,5 medelpoäng) som dagens system ger upphov till extremt kraftiga margineffekter (nära 100 procent).

En annan fördel med denna konstruktion är att ingen ”brytpunkt” för övre och undre intervall behöver konstrueras.

I figur 18 nedan visas de totala margineffekterna för en ogift pensionär i det nuvarande respektive det reformerade systemet med denna konstruktion. Förutsättningar i samtliga figurer: 1999 års priser (basbelopp = 36 400), kommunalskatt 34 procent, boendekostnad 4 000 kr/mån.

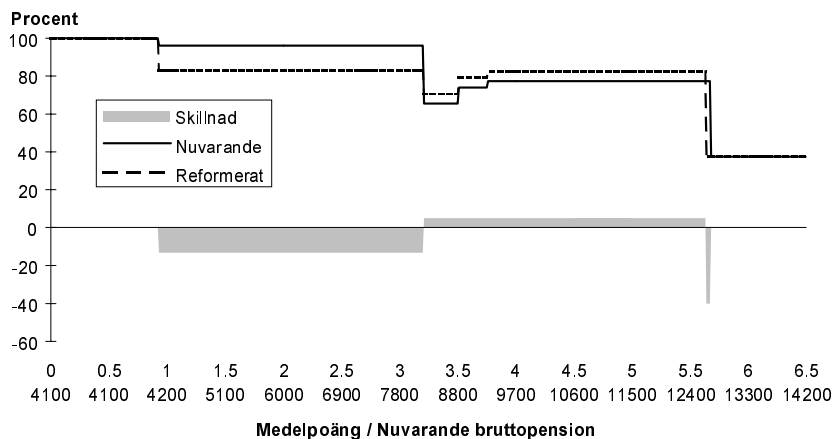
Fig 18. Margineffekt avseende inkomstgrundad pension för en ogift pensionär (med enbart pensionsinkomster)

Av figuren framgår att margineffekterna sjunker kraftigt (8–14 procentenheter) för pensionärer med låg pension (1–3,5 ATP-poäng).

I figur 19 nedan visas de motsvarande margineffekterna för en gift pensionär, vars make saknar inkomster över grundpensionsnivå, i det nuvarande respektive det reformerade systemet med 45-procents avräkning.

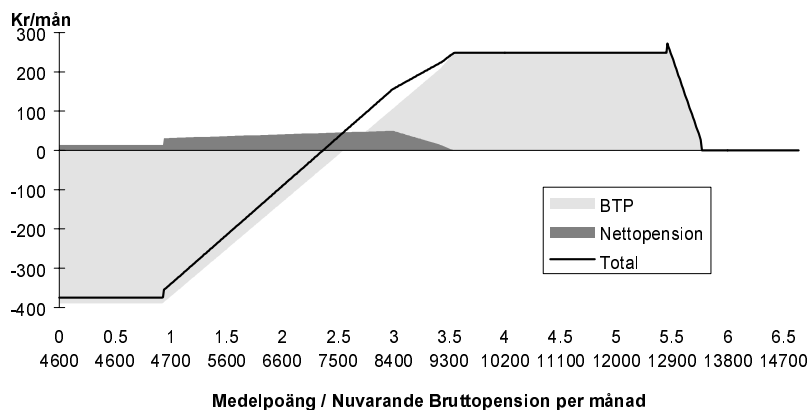
Fig 19. Marginaleffekt avseende inkomstgrundad pension för en gift pensionär (med enbart pensionsinkomster)

Även för gifta minskar margineffekten för pensionärer med liten pension.

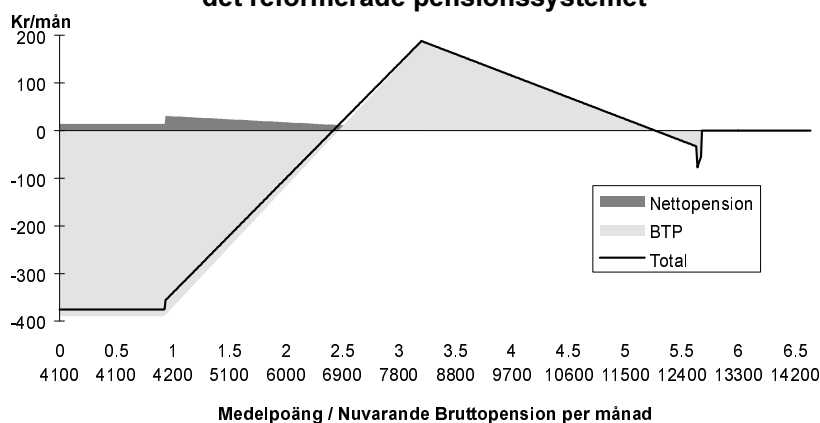
I figur 20 nedan visas skillnaden i disponibel inkomst vid olika pensionsnivåer för ogifta.

Fig 20. Skillnad i inkomst för en ogift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

Med denna konstruktion drabbas pensionärer med låg inkomstgrundad pension av ett inkomstbortfall på, som mest, 376 kr/mån. Vid ca 2,4 medelpoäng blir situationen den omvända och pensionären erhåller en nettovinst på max 249 kr/mån. I figur 21 nedan redovisas motsvarande diagram för gifta.

Fig 21. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet

För gifta blir den maximala förlusten 390 kr/mån, x-axeln bryts vid ca 2,5 ATP-poäng och maxvinsten blir ca 180 kr/mån.

Alternativ utreds inte mer än vad som gjorts i detta avsnitt.

4.3.4 Makes inkomst

I de hittills redovisade effekterna har det för gifta pensionärer antagits att den ena maken saknar inkomster som reducerar bostadstillägget. Här analyseras hur situationen påverkas om maken har en högre pension än bara grundpension.

I figurerna 22 och 23 nedan visas den skillnad i månatlig disponibel inkomst som övergången till det reformerade systemet innebär för en gift ålderspensionär med enbart pensionsinkomster vars make har en pension motsvarande två ATP-poäng. För att få med BTP-systemets totala effekt har en boendekostnad på 4 000 kr/mån använts.

Fig 22. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vars maka har 2 ATP-poäng vid övergång till det reformerade pensionssystemet vid 65/45 % avtrappning

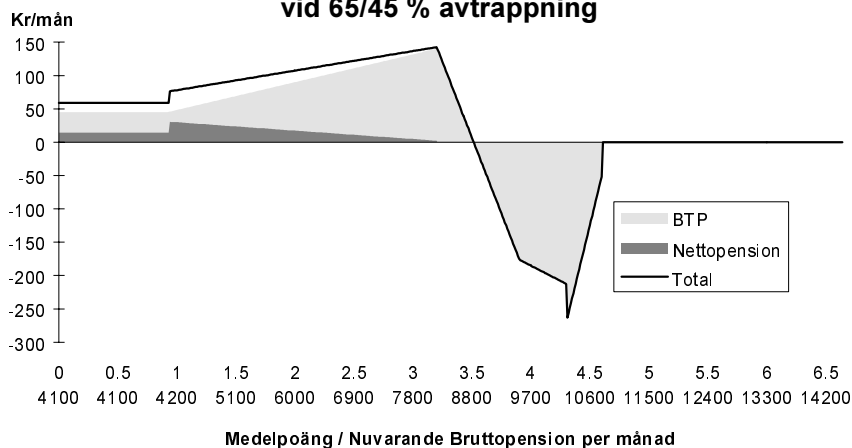
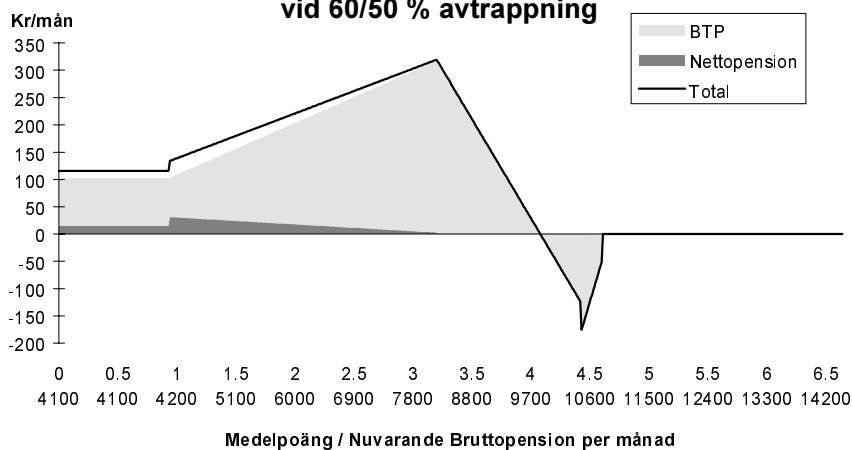

Fig 23. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vars maka har 2 ATP-poäng vid övergång till det reformerade pensionssystemet vid 60/50 % avtrappning

Den kraftiga förlust som uppkommer då den ena maken saknar pension över grundnivå och den andra har en pension motsvarande ca 5 ATP-poäng (se figur 13 respektive 17) blir betydligt mindre här.

I verkligheten kommer dessa fall att vara mycket komplicerade och antalet tänkbara typfall är omfattande och skulle ändå inte kunna täcka alla möjliga kombinationer. Generellt kan sägas att

sionären får behålla hela den nominella ökningen. Inte heller BTP påverkas, margineffekten blir noll.

Ju högre ATP pensionären har desto större del av den totala pensionen, och således av en indexuppräknings, är beskattad. Margineffekten kommer därför att öka i takt med att den beskattade pensionens andel av total pension ökar. Margineffektens tillväxttakt avtar efterhand när den obeskattade delen av pensionen utgör en allt mindre del av total pension.

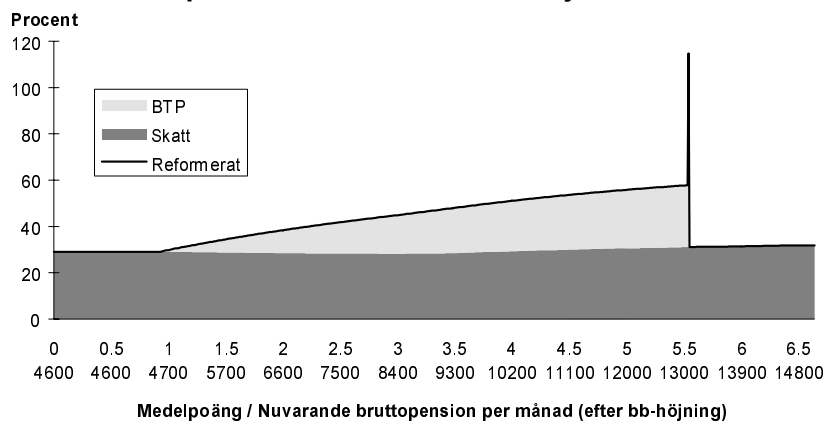
Då de delar av pensionen som inte beskattas inte heller påverkar BTP, tilltar margineffekten från BTP-systemet på ett liknande sätt. Spetsen vid 5,5 medelpoäng beror på att BTP under 25 kr/mån inte betalas ut.

4.4.2 Reformerat system

BTP-avräkning med 65/45 % exakta brytpunkter

I diagram 25 nedan visas hur stor del av en årlig pensionsuppräknings som, efter pensionsreformen, ej får behållas efter skatt och BTP-avräkning.

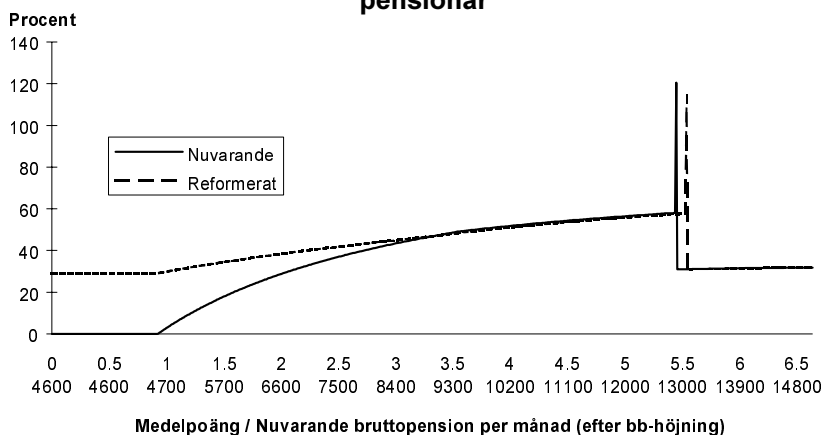
Fig 25. Margineffekt av en prisbasbeloppshöjning för en ogift pensionär i det reformerade systemet

Efter pensionsreformen kommer all pension att beskattas, margineffekten från skattesystemet blir därför i stort sett lika oavsett inkomstnivå. Margineffekten från BTP fungerar dock på samma sätt som i det nuvarande systemet. Det är inte avräkningstakten utan hur stor del av pensionen som påverkar bostadstillägget som

är avgörande. I figur 26 nedan visas total marginaleffekt av en indexuppräknning i det nuvarande och i det reformerade systemet.

Fig 26. Marginaleffekt av en prisbasbeloppshöjning för en ogift pensionär

Skillnaden i början beror på att garantipensionen är beskattad. Spetsarna vid 5,5 medelpoäng beror på att BTP under 25 kr/mån ej betalas ut.

BTP-avräkning med 60/50 % gemensam brytpunkt

Eftersom avräkningstakten i BTP-systemet inte har någon avgörande betydelse i detta sammanhang blir effekterna i stort sett identiska i de båda alternativen.

4.5 Reducering av bostadstillägg till följd av andra inkomster än pension

I redovisningen har hittills antagits att pensionären inte har några andra inkomster än allmän pension. I dessa fall är det, åtminstone för ogifta, förhållandevis lätt att konstruera ett system som ger i det närmaste oförändrad disponibel inkomst vid olika pensionsnivåer. Om även andra inkomster såsom arbets- eller kapitalinkomster förekommer kompliceras problemet. Den redovisade BTP-avräkningen med 65 alternativt 60 procent i det lägre inkomstskiktet bygger på att en inkomstgrundad pension först reducerar garantipensionen, det som därefter blir kvar ”går vidare”

och reducerar BTP. Andra typer av inkomster, som inte reducerar garantipensionen ”går direkt” in i BTP-systemet och orsakar en 65/60-procentig reduktion av BTP. En sådan inkomst har en margineffekt som, i intervallet med 65/60 procents BTP-reduktion, är 25/20 (65–40 respektive 60–40) procentenheter högre med denna konstruktion än i dagsläget.

4.5.1 Arbetsinkomst

BTP-avräkning med 65/45 %

Margineffekten avseende arbetsinkomster består av en skatteeffekt och en BTP-effekt. Storleken på den senare beror på hur stor pension som ligger i botten på årsinkomsten. För att beräkna en sådan margineffekt adderas marginals-katten och avräkningstakten i BTP-systemet. Om en pensionär t.ex. befinner sig på det skattemässiga grundavdragets avtrappningsfas och på den 65-procentiga BTP-avräkningen blir margineffekten $34 * 1,1 + 65 = 102,4$. Detta är 25 procentenheter högre än i dagsläget ($34 * 1,1 + 40 = 77,4$).

I figur 27 och 28 visas vad som vid pensionsreformen och BTP-avräkning med 65/45 procent händer med den disponibla inkomsten vid förekomst av en annan inkomst, i detta fall en arbetsinkomst.

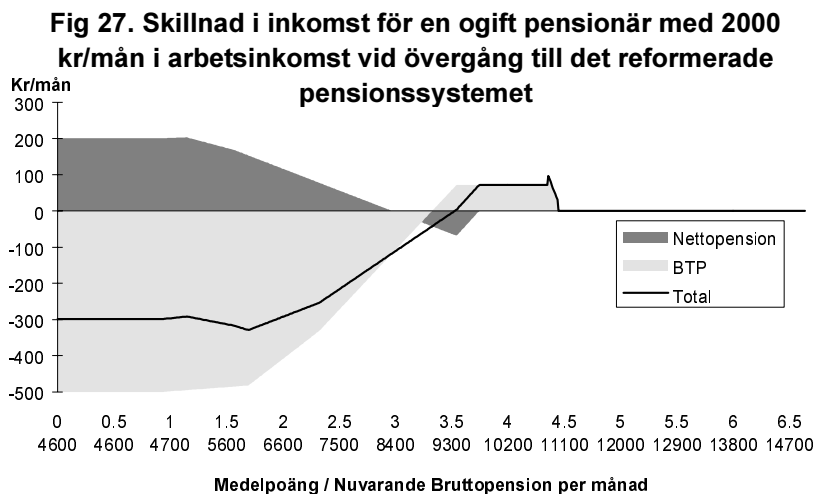
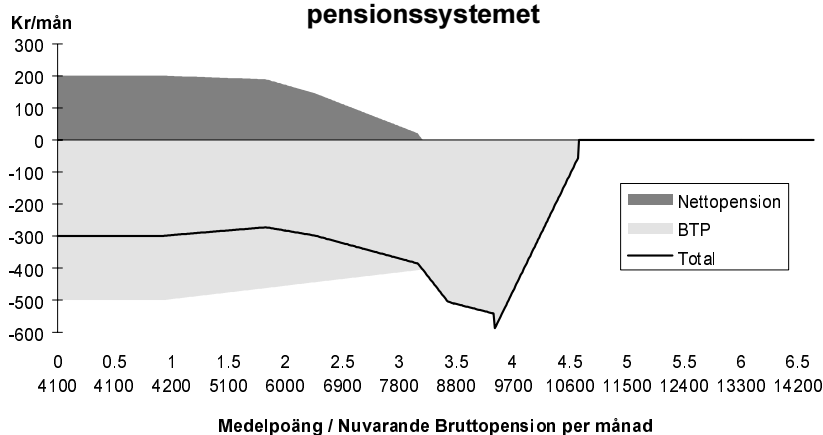

Fig 28. Skillnad i inkomst för en gift pensionär med 2000 kr/mån i arbetsinkomst vid övergång till det reformerade pensionssystemet

Pensionärer med låg pension och en arbetsinkomst förlorar inte lika mycket på att det särskilda grundavdraget avskaffas som de med låg pension och ingen arbetsinkomst. I det nya systemet läggs arbetsinkomsten ovanpå pensionsinkomsten och genererar på så vis ett högre grundavdrag⁵. Skillnaden mellan särskilt och vanligt grundavdrag är för dessa pensionärer inte lika stor, de överkompenseras därigenom av den övergångsvisa garantipensionen men totalt förlorar de dock med denna BTP-konstruktion.

BTP-avräkning med 60/50 %

Marginal effekten avseende arbetsinkomster består, som tidigare nämnts, av en skatteeffekt och en BTP-effekt. Skatteeffekten påverkas inte av BTP-systemets utformning. Skillnaden mellan 65/45- och 60/50- procentavräkning blir helt enkelt den 5-procentiga skillnaden i BTP-avräkning. Om en pensionär t.ex. befinner sig på grundavdragets avtrappningsfas och på den 60-procentiga BTP-avtrappningen blir margineffekten $34 \cdot 1,1 + 60 = 97,4$. Detta är 20 procentenheter högre än i dagsläget ($34 \cdot 1,1 + 40 = 77,4$) att jämföra med den 25 procentenheter vid 65/45 procentalternativet. Effekterna på disponibel inkomst påminner i stort om motsvarande effekter i 65/45 procentalternativet. Skillnaden är att BTP förlusterna inte blir lika stora i detta alternativ.

⁵ De befinner sig på grundavdragets upptrappningsfas.

4.5.2 Kapitalinkomster

Marginaleffekten av kapitalinkomster är 30 procent plus BTP-avtrappningen. I det ovan skisserade 65/60-procentintervallet ökar alltså även denna marginaleffekt med 25/20 procentenheter. Effekten blir därmed i huvudsak densamma som ovan redovisats för arbetsinkomster.

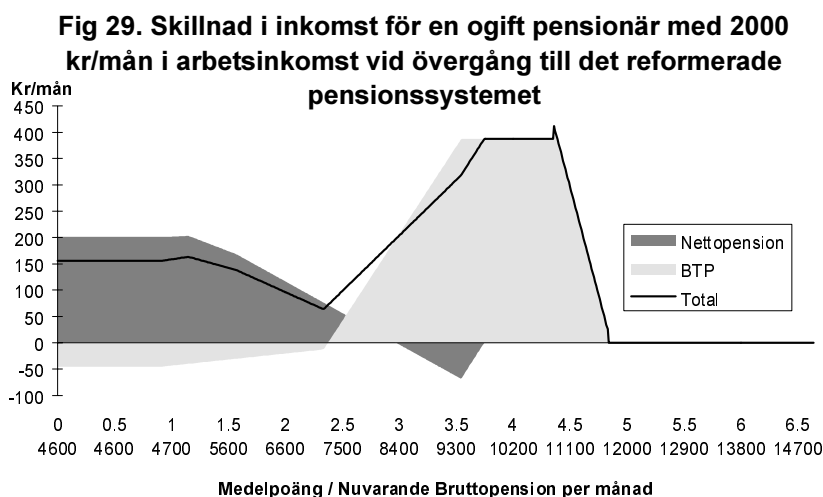
4.5.3 Särskild viktning av vissa inkomster

För att komma till rätta med de problem som uppkommer av att avräkningstakten höjs måste olika typer av inkomst behandlas olika i BTP-systemet. Enklast görs detta genom att pensionsinkomster tas upp till fullt belopp medan andra inkomster bara till en viss del räknas med vid BTP-avräkningen. Marginaleffekter motsvarande dagens nivå avseende arbetsinkomst erhålls om andra inkomster än pension tas upp till ca 61,5 procent i 65/45 procentsalternativet respektive 66,7 procent i 60/50 procentsalternativet⁶. I det övre inkomstintervallet blir dock marginaleffekten betydligt lägre än idag.

Om BTP däremot konstrueras enligt alternativ 3 höjs inte avräkningsfaktorerna i någon större utsträckning. På detta sätt kan den särskilda viktningen av övriga inkomster undvikas. Denna förenkling är en av fördelarna med detta alternativ.

I figur 29 illustreras problemet för en ensamstående pensionär med 65/45 procent BTP-avräkning. Sidoinkomsten tas här upp med 65 procent.

⁶ Om en inkomst som tas upp med 61,5 procent reducerar BTP med 65 procent blir den effektiva avräkningstakten mot denna inkomst $=0,615 \cdot 65=40$, dvs. densamma som i dagsläget. Om reduktionen istället är 60 procent fås $0,667 \cdot 60=40$.

I det lägre inkomstskiktet blir BTP något lägre, beroende på att 65 procent av arbetsinkomsten tas upp i stället för de 61,5 procent som ger oförändrad BTP. I det övre intervallet blir som synes BTP betydligt generösare. Resultatet blir likartat med 60/50 procent konstruktionen.

Andra nivåer på sidoinkomsten ger liknande resultat, effekten för gifta är i stort sett likadan. Denna konstruktion medför ökade kostnader för BTP. För att kostnadsneutralitet ska uppnås måste en större andel än 65 procent av övriga inkomster tas upp som BTP-inkomst. En nivå som, i kombination med övriga förslag, ger i stort sett samma budget belastning som dagens system är 80 procent. I figur 30 och 31 nedan visas effekterna på disponibel inkomst om sidoinkomsten tas upp med 80 procent.

Fig 30. Skillnad i inkomst för en ogift pensionär med 2000 kr/mån i arbetsinkomst vid övergång till det reformerade pensionssystemet, 65/45 % avtrappning

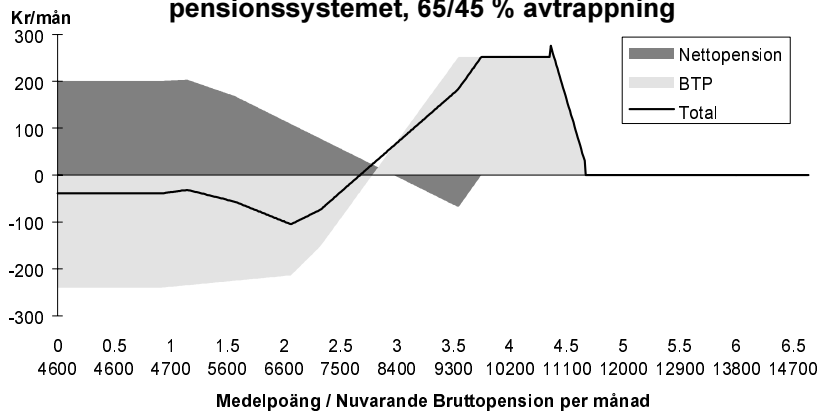
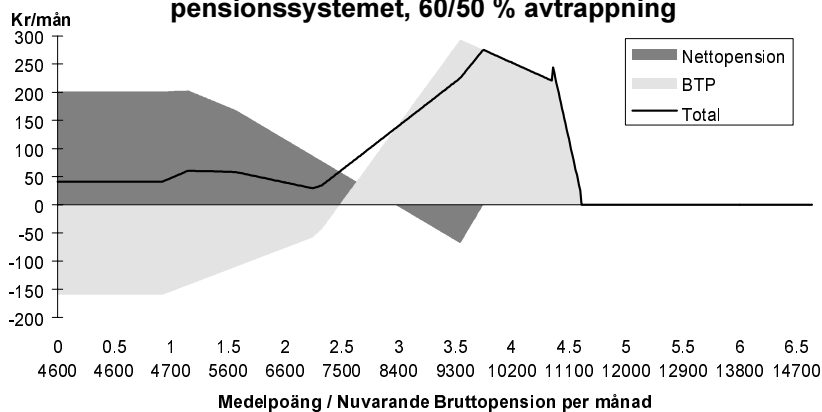

Fig 31. Skillnad i inkomst för en ogift pensionär med 2000 kr/mån i arbetsinkomst vid övergång till det reformerade pensionssystemet, 60/50 % avtrappning

Margineffekter avseende arbetsinkomst

BTP-avräkning med 65/45 %

I figur 32–34 nedan visas margineffekter avseende arbetsinkomster för en ensamstående pensionär om dessa tas upp till 80 procent och avtrappningen av BTP är 65/45 procent. Det som skiljer figurerna åt är antagandet om nivå på inkomstgrundad pension.

Fig 32. Marginaleffekt avseende arbetsinkomst för en ogift pensionär (0 medelpoäng) avtrappnin 65/45 %

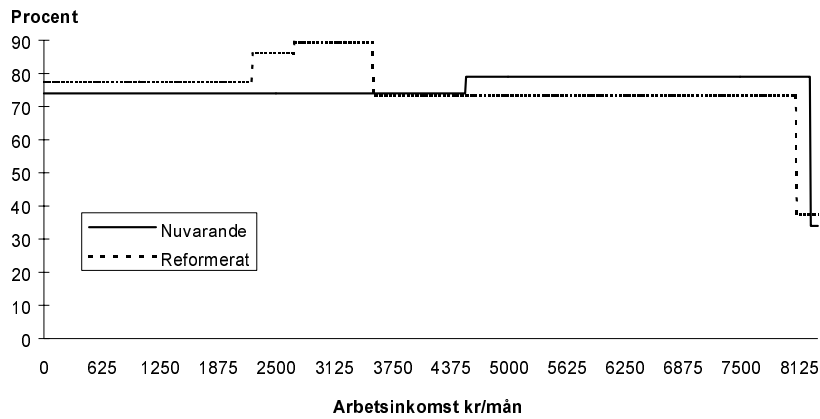

Fig 33. Marginaleffekt avseende arbetsinkomst för en ogift pensionär (2,5 medelpoäng) avtrappnin 65/45%

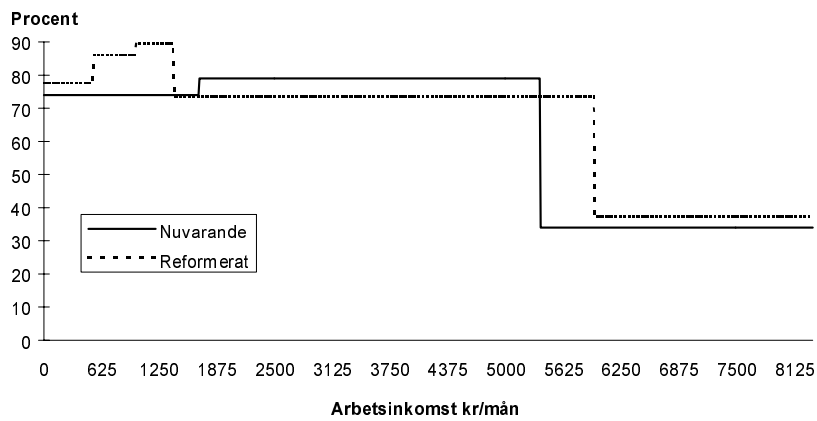
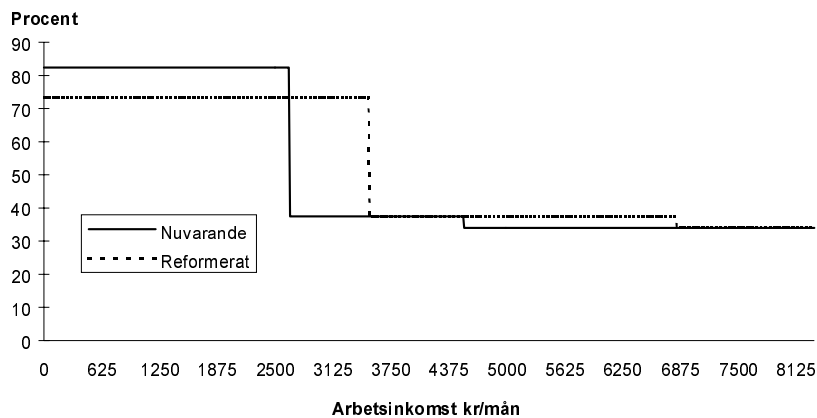

Fig 34. Marginaleffekt avseende arbetsinkomst för en ogift pensionär (4 medelpoäng) avtrappning 65/45%

Nuvarande system

I det nuvarande pensionssystemet förekommer, med de aktuella nivåerna på inkomstgrundad pension, totalt fem olika nivåer på sammanlagd marginaleffekt på arbetsinkomster upp t.o.m. 100 000 kr/år. Vid vilken inkomstnivå de fem segmenten återfinns på varierar med antagandet om pensionsnivå.

Beroende på konstruktionen på det särskilda grundavdraget dyker inte alla marginaleffektsnivåer upp vid samtliga nivåer på ATP. För samtliga pensionärer beräknas det särskilda grundavdraget baserat på total pension och det allmänna grundavdraget baserat på samtliga beskattningsbara inkomster. Det avdrag som, vid aktuella nivåer på pension och beskattningsbar inkomst, är störst används. Om en pensionär med ingen eller låg ATP har en arbetsinkomst blir det särskilda grundavdraget större än det vanliga grundavdraget. En marginell ökning av arbetsinkomsten kommer på grund av att arbetsinkomster inte reducerar det särskilda grundavdraget då att beskattas fullt ut och marginals-katten blir lika med skattesatsen. Om pensionären ifråga har hög ATP blir det särskilda grundavdraget lägre än det vanliga grundavdraget. Om den beskattningsbara inkomsten då befinner sig i det intervall där vanliga grundavdraget trappas av blir marginals-katten 1,1 gånger skattesatsen. En sådan marginals-katt förekommer inte vid någon nivå på arbetsinkomst för en pensionär med låg eller ingen ATP.

De fem nivåer som kan förekomma är 74, 79, 82,4, 37,4 och 34 procent.

På segment 1 beror marginaleffekten på kommunalskatten samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 + 40 = 74$. På segment 2 har man nått den högre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 + 45 = 79$. På segment 3, som endast uppkommer om det särskilda grundavdraget är lägre än det vanliga grundavdraget, tillkommer effekten av avtrappningen av det vanliga grundavdraget, marginaleffekten blir då: $34 * 1,1 + 45 = 82,4$. På segment 4 och 5 har bostadstillägget reducerats bort, återstående marginaleffekt beror på kommunalskatten och, eventuellt, avtrappningen av grundavdraget $34 * 1,1 = 37,4$ respektive 34.

Reformerat system

Utförningen av garantipensionen påverkar inte marginaleffektnivåerna. Problematiken med att vissa nivåer endast uppkommer vid vissa kombinationer av pension och arbetsinkomster finns inte här. Däremot reduceras antalet segment med ökande pension.

I det reformerade pensionssystemet förekommer, på arbetsinkomster upp t.o.m. 100 000 kr/år, sex olika nivåer på den totala marginaleffekten: 77,5 86, 89,4, 73,4, 37,4 och 34 procent.

På segment 1 beror marginaleffekten på kommunalskatten, upptrappningen av grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 * 0,75 + 0,8^7 * 65 = 77,5$. På segment 2 är upptrappningen av grundavdraget klar och följande marginaleffekt erhålls: $34 + 0,8 * 65 = 86$. På segment 3 påbörjas avtrappningen av grundavdraget, marginaleffekten blir då $34 * 1,1 + 0,8 * 65 = 89,4$. På segment 4 har man nått den lägre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 * 1,1 + 0,8 * 45 = 73,4$. På segment 5 har bostadstillägget reducerats bort, återstående marginaleffekt beror på kommunalskatten och avtrappningen av grundavdraget ($34 * 1,1 = 37,4$). På segment 6 är avtrappningen av grundavdraget klart och marginaleffekten blir lika med kommunalskatten.

⁷ Endast 80 procent av arbetsinkomsten räknas med i BTP-inkomsten.

BTP-avräkning med 60/50 %

I figur 35–37 nedan visas margineffekter avseende arbetsinkomster för en ensamstående pensionär om dessa tas upp till 80 procent och avtrappningen av BTP är 60/50 procent. Det som skiljer figurerna åt är antagandet om nivå på inkomstgrundad pension.

Fig 35. Margineffekt avseende arbetsinkomst för en ogift pensionär (0 medelpoäng) avtrappnin 60/50 %

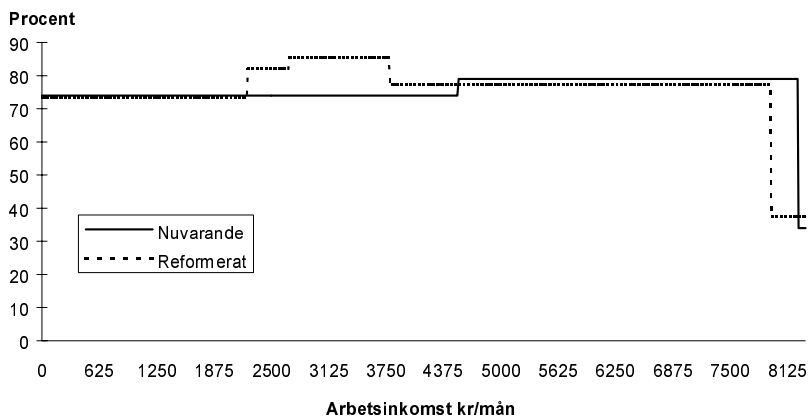

Fig 36. Margineffekt avseende arbetsinkomst för en ogift pensionär (2,5 medelpoäng) avtrappnin 60/50%

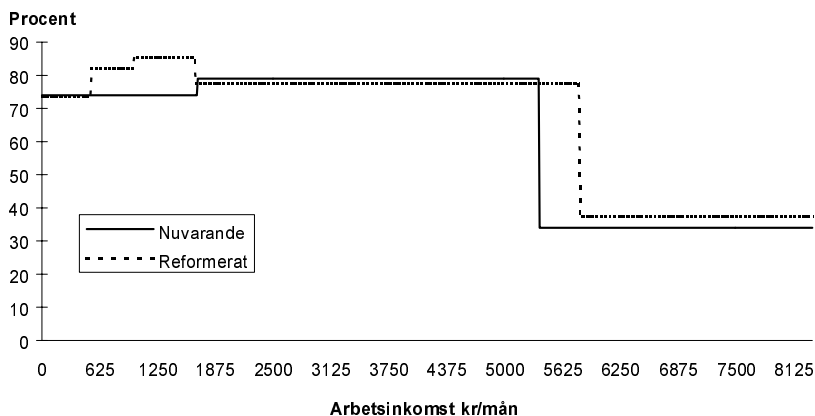
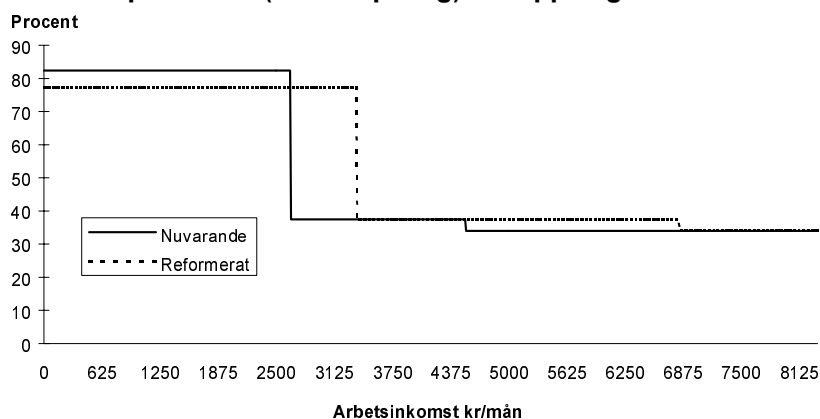

Fig 37. Marginaleffekt avseende arbetsinkomst för en ogift pensionär (4 medelpoäng) avtrappning 60/50%

För en beskrivning av marginaleffekterna i det nuvarande systemet se avsnitt 4.5.4.1.1.

Reformerat system

Liksom i 65/45 procentsalternativet förekommer här, på arbetsinkomster upp tom 100 000 kr/år, sex olika nivåer på den totala marginaleffekten: 73,5 82, 85,4, 77,4, 37,4 och 34 procent. De tre första blir lägre i detta alternativ medan den fjärde blir högre. På det femte och sjätte segmentet är BTP bortreducerat varför marginaleffekten blir oberoende av BTP-konstruktionen.

På segment 1 beror marginaleffekten på kommunalskatten, upptrappningen av grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $34 \cdot 0,75 + 0,8^8 \cdot 60 = 73,5$. På segment 2 är upptrappningen av grundavdraget klar och följande marginaleffekt erhålls: $34 + 0,8 \cdot 60 = 82$. På segment 3 påbörjas avtrappningen av grundavdraget, marginaleffekten blir då $34 \cdot 1,1 + 0,8 \cdot 60 = 85,4$. På segment 4 har man nått den lägre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 \cdot 1,1 + 0,8 \cdot 50 = 77,4$. På segment 5 har bostadstillägget reducerats bort, återstående marginaleffekt beror på kommunalskatten och avtrappningen av grundavdraget ($34 \cdot 1,1 = 37,4$). På segment 6 är avtrappningen av grundavdraget klart och marginaleffekten blir lika med kommunalskatten.

⁸ Endast 80 procent av arbetsinkomsten räknas med i BTP-inkomsten.

4.6 Reduceringsregler för gifta pensionärer vars make inte är pensionär

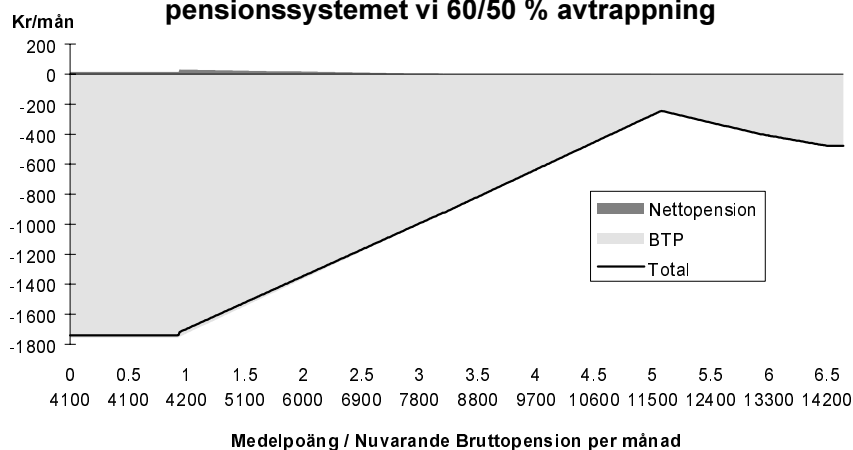
En särskild situation uppstår om en pensionär är gift med en ickepensionär.

I dagsläget delas boendekostnaden lika mellan makar om båda är pensionärer, de kan få BTP för sin del av boendekostnade upp till 2000 kr/mån. I de fall BTP-tagaren sammanbor med make som inte är folkpensionär ska hela bostadskostnaden beräknas utgöra BTP-tagarens bostadskostnad, maximal boendekostnad blir 4 000 kr/mån. När det däremot gäller inkomstprövningen i samma situation ska årsinkomsten för envar av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda årsinkomst. För den make som inte är pensionär räknas hela inkomsten med i årsinkomsten, inget fribelopp förekommer. En inkomstökning delas för denna grupp (liksom för två gifta pensionärer) lika mellan makarna, men endast den ena maken har ett bostadstillägg att reducera. BTP kommer därför att reduceras med halva takten jämfört med övriga grupper. Marginaleffekten från BTP är därför, för denna grupp, hälften så stor som för övriga.

I det följande analyseras effekterna om även bostadskostnaden delas lika mellan makarna oavsett om endast den ene eller båda är pensionärer. Det maximala BTP-beloppet kommer då att halveras när endast en av makarna har pension. Detta kan i viss mån kompenseras av att fribeloppet dras från inkomsten efter att den delats mellan makarna. Hela fribeloppet dras därmed från BTP-tagarens del av inkomsten. I det nuvarande systemet dras fribeloppet först från inkomsten (vissa inkomster räknas inte) sedan delas den mellan makarna, endast halva fribeloppet kommer därmed BTP-tagaren tillgodo.

I följande figurer visas effekten av en delning mellan makarna av såväl inkomsten som bostadskostnaden dels i det fall den make som inte är pensionär saknar inkomst (fig. 38), och dels i det fall andra maken har en inkomst på 10 000 kr/mån (fig. 39). Vid beräkning av BTP har alternativ 2 (60/50 procentavräkning) använts, effekterna blir i huvudsak desamma enligt alternativ 1.

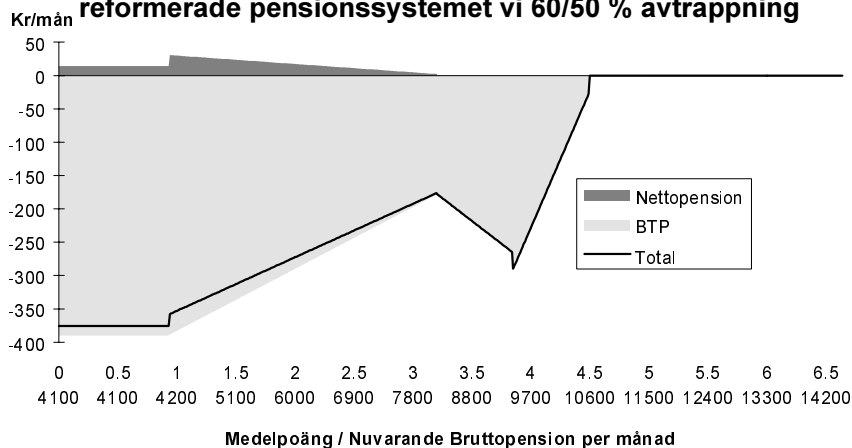
Fig 38. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vars maka ej är pensionär och saknar inkomst vid övergång till det reformerade pensionssystemet vi 60/50 % avtrappning

Om pensionären endast har grundpension eller så låg pension att pensionstillskottet inte helt reducerats bort slår effekten av att endast halva boendekostnaden är BTP-grundande igenom fullt ut. När pensionen sedan börjar växa så reduceras bostadstillägget i dagens system. I det reformerade måste pensionärens inkomst bli dubbelt så stor som fribeloppet innan BTP-avräkningen påbörjas. Vid ca 5 medelpoäng börjar BTP att reduceras, garantipensionen är då bortreducerad och avräkningen något snabbare än i dagsläget.

I figur 39 nedan visas motsvarande effekt om den make som inte är pensionär har en inkomst på 10 000 kr/mån, denna inkomst tas här endast upp med 80 procent.

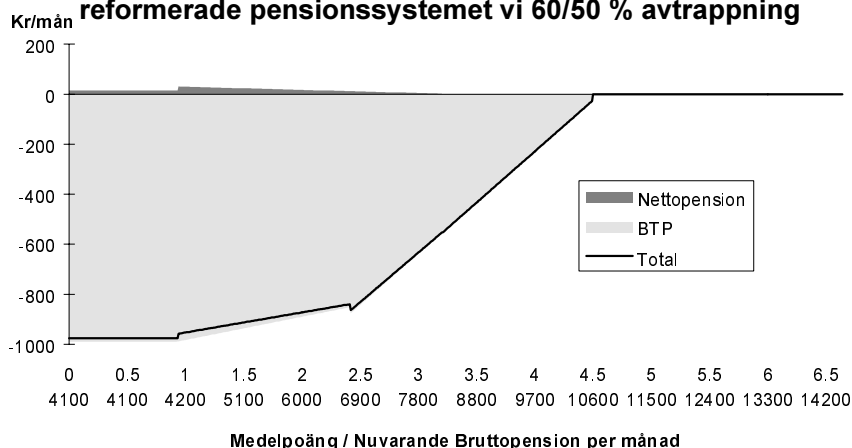
Fig 39. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vars maka ej är pensionär och har inkomst på 10000 kr/mån vid övergång till det reformerade pensionssystemet vid 60/50 % avtrappning

Den initiala förlusten (vid 0 medelpoäng) blir inte lika stor här. Detta beror på att den arbetande makens inkomst reducerar BTP från första kronan i det nuvarande systemet. I det reformerade räknas, då pensionären saknar inkomst över grundnivå, endast inkomster som överstiger grundpensionsnivån⁹. Den särskilda viktningen av arbetsinkomsten kan alltså inte motiveras på samma grunder för denna grupp som för övriga. I figur 40 nedan visas effekterna om makens inkomst räknas med fullt ut.

⁹ Pensionärens grundpension och icke-pensionärens inkomst summeras. Därefter påförs pensionären halva hushållsinkomsten. Endast den del av den halva hushållsinkomsten som överstiger fribeloppet reducerar BTP, icke-pensionärens arbetsinkomst måste alltså vara minst lika stor som fribeloppet för att BTP ska reduceras.

Fig 40. Skillnad i inkomst för en gift pensionär vars maka ej är pensionär och har inkomst på 10000 kr/mån vid övergång till det reformerade pensionssystemet vid 60/50 % avtrappning

4.7 Reduceringsregler för ålderspensionärer födda 1938 eller senare

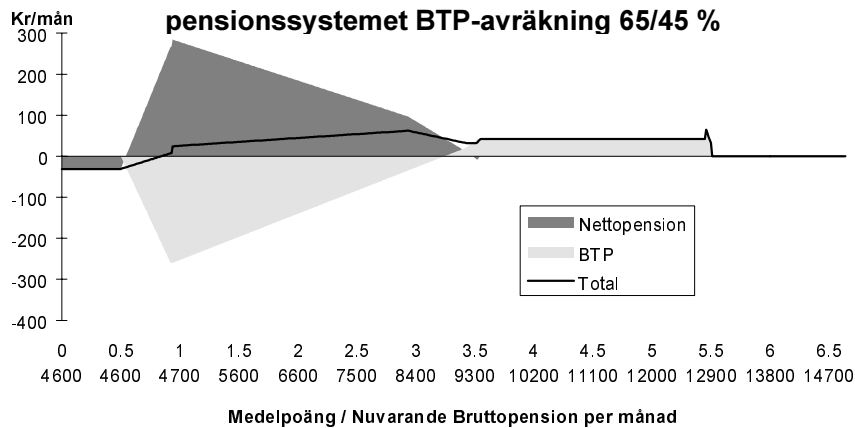
Här behandlas konstruktionen av reduceringsregler för pensionärer födda 1938 eller senare. Endast de moment i konstruktionen som avviker från den äldre gruppens konstruktion behandlas. En skillnad mellan den övergångsvisa garantipensionen till ålderspensionärer födda 1937 eller tidigare och den ”framtida” garantipensionen för pensionärer födda 1938 eller senare är att tjänstepensioner reducerar garantipensionen för den förra gruppen men inte för den senare. Tjänstepensioner bör här därför behandlas på samma sätt som arbetsinkomster och endast tas upp till 80 procent.

Då garantipensionsnivåerna för denna grupp är 2,13 prisbasbelopp för ogifta och 1,9 för gifta kan fribeloppet sättas till dessa nivåer. Garantipensionen är bortreducerad vid en BTP-inkomst på 0,94 (3,07–2,13) prisbasbelopp för gifta och 0,82 (2,72–,9) för gifta, brytpunkterna sätts i alternativ 1 därför vid dessa nivåer.

I figur 41 nedan visas skillnaden i nettopension och BTP för en ogift pensionär utan andra inkomster än allmän pension i det nuvarande pensions-, skatte- och BTP-systemet jämfört med nya regler enligt alternativ 1 (65/45 procent). Då dessa personer, som ålderspensionärer, aldrig omfattats av det de nuvarande systemen

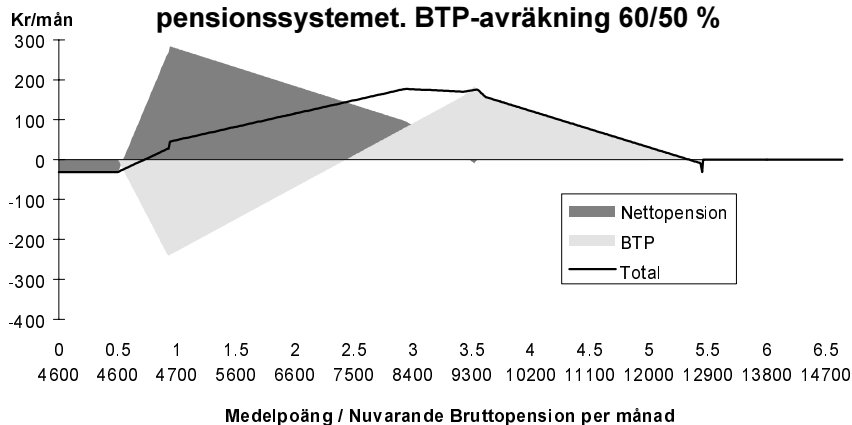
är det inte relevant att tala om vinst/förlust av de nya reglerna, jämförelsen är hypotetisk.

Fig 41. Skillnad i inkomst för en ogift pensionär född 1938 eller senare mellan det nuvarande och det reformerade pensionssystemet BTP-avräkning 65/45 %

I figur 42 nedan visas motsvarande effekter enligt alternativ 2, 60 respektive 50 procentsavräkning.

Fig 42. Skillnad i disponibel inkomst för en ogift pensionär född 1938 eller senare mellan det nuvarande och det reformerade pensionssystemet. BTP-avräkning 60/50 %

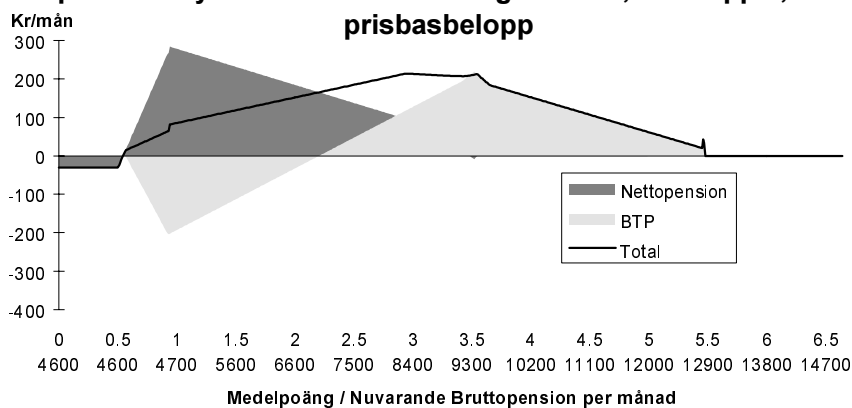

Garantipensionen för pensionärer födda 1938 eller senare är konstruerad så att de med pensioner motsvarande mellan ca 0,5 till 3 medelpoäng erhåller en högre nettopension än de skulle ha fått i dagens pensionssystem. I både alternativ 1 och 2 neutraliseras

denna inkomstökning till en viss del. Eftersom garantipensionen medvetet konstruerades för att gynna pensionärer i dessa inkomstlägen kan det ifrågasättas om denna effekt av BTP-avräkningen är önskvärd. Ett sätt att i viss mån minska neutraliserings-effekten från BTP-systemet är att låta pensionärer födda 1938 eller senare få samma fribelopp som de äldre.

I figur 43 visas effekten, under alternativ 2, av att låta pensionärerna födda 1938 eller senare få samma fribelopp som de äldre.

Fig 43. Skillnad i disponibel inkomst för en ogift pensionär född 1938 eller senare mellan det nuvarande och det reformerade pensionssystemet. BTP-avräkning 60/50 %, fribelopp 2,15 prisbasbelopp

5 Utredningsförslag om efterlevandepension – behovet av anpassning av inkomstprövningsreglerna

5.1 Nuvarande regler

Från den allmänna pensioneringen utges efterlevandepension i form av omställningspension, särskild efterlevandepension och barnpension samt änkepension enligt övergångsregler.

Omställningspension utges till efterlevande maka/make under sex månader från dödsfallet eller, om den efterlevande har barn, fram till dess det yngsta barnet fyller 12 år. Särskild efterlevandepension kan utges efter omställningspension om den efterlevandes möjligheter att försörja sig är nedsatt. Omställningspension och särskild efterlevandepension kan inte utges till den som fyllt 65 år.

Barnpension utges till efterlevande barn under 18 år eller, om barnet därefter bedriver studier på grund- eller gymnasieskolenivå, till dess barnet fyller 20 år.

Änkepension kan fortfarande utges enligt de äldre regler som gällde före efterlevandepensionsreformens genomförande 1990. Den som vid lagändringens ikraftträdande redan var änka har oförändrad rätt till änkepension enligt de äldre reglerna. Det samma gäller för den som är född 1929 eller tidigare och för denna grupp kan också änkepension enligt de äldre reglerna nybeviljas. För kvinnor som är födda åren 1930–1944 och den 31 december 1989 var gift med den senare avlidne kan också nybeviljas änkepension även när dödsfallet inträffar efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande. För kvinnor som är födda 1945 eller senare gäller särskilda övergångsregler för änkepensionen.

Omställningspension och hel särskild efterlevandepension utgörs av folkpension med 90 procent av prisbasbeloppet samt pensionstillskott med 61,5 procent av prisbasbeloppet. Pensionstillskottet avräknas med 100 procent mot ATP. Omställningspension och hel särskild efterlevandepension från ATP utgör 20 procent

av den avlidnes egenpension om det även finns pensionsberättigat barn. I annat fall utgör dessa pensionsbelopp 40 procent av den avlidnes egenpension.

Den som uppbär omställningspension eller särskild efterlevandepension har rätt till BTP enligt samma regler som övriga pensionärer.

Änkepensionens grundnivå består av folkpension med 90 procent av prisbasbeloppet och pensionstillskott med 61,5 procent av prisbasbeloppet. Pensionstillskottet avräknas med 100 procent mot ATP. Änkepension i form av folkpension och pensionstillskott utges inte till den som fyllt 65 år. Den inkomstgrundade ATP-pensionen motsvarar 35 procent av den avlidne makens ATP-pension om det även finns pensionsberättigat barn, i annat fall motsvarar änkepensionen 40 procent av makens ATP-pension. Änkepensionen blir därmed $0,21 * \text{makens medelpoäng} * \text{prisbasbeloppet}$ eller $0,24 * \text{makens medelpoäng} * \text{prisbasbeloppet}$ ¹.

Änkepensionärer har rätt till BTP enligt samma regler som övriga pensionärer.

Sedan den 1 april 1997 är änkepension från folkpensioneringen, inklusive pensionstillskottet, inkomstprövad. Inkomstberäkningen görs därvid i huvudsak enligt reglerna för BTP. Dock bortses från inkomst från annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring och från pensionssparkonton som avses i punkterna 1 och 3 av anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen. Sedan inkomsten beräknats på detta sätt minskas änkepensionen med 30 procent av årsinkomsten.

Om det föreligger rätt till både BTP och änkepension reduceras först BTP. Den del av änkans inkomster, som överstiger den inkomst vid vilken bostadstillägg inte längre utges, verkar sedan reducerande på änkepensionen. ATP-delen reduceras inte.

5.2 Efterlevandepensionsutredningens förslag

Efterlevandepensionsutredningen (EP-utredningen) har avlämnat sitt betänkande (SOU 1998:120) *Efterlevandepension. En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet*. I betänkandet lämnar EP-utredningen förslag till beräkning av änkepensionerna fr.o.m. år 2001.

¹ Makes ATP-pension utgör $0,6 * \text{medelpoäng} * \text{prisbasbeloppet}$. Änkepensionen blir därmed 40 procent av $0,6 = 0,24$ eller 35 procent av $0,6 = 0,21$.

Förslaget innebär att änkepension i form av folkpension och pensionstillskott inte ska utges efter den 31 december 2000. Efter denna tidpunkt ska det första basbeloppets inkomster kompenseras genom ett tillägg till tilläggs pension i form av änkepension med ett belopp som motsvarar 90 procent av prisbasbeloppet. Härutöver ska utges en änkegarantipension.

Änkegarantipensionen ska beräknas utifrån en basnivå om 2,04 prisbasbelopp. Denna basnivå ska avräknas med 100 procent av den del av inkomstrelaterad änkepension (tilläggs pension och 90 procenttillägg) som ligger under 1,49 prisbasbelopp. För inkomstgrundad änkepension därutöver ska en avräkning göras med 30 procent.

Vid en inkomstgrundad pension på 3,32 prisbasbelopp är garantipensionen helt bortreducerad. Eftersom maximal inkomstgrundad pension är $0,24 \cdot 6,5 + 0,9 = 2,46$ prisbasbelopp reduceras inte hela garantipensionen bort inom systemet.

EP-utredningen föreslår att det s.k. 90 procenttillägget och änkegarantipensionen, utöver avräkningen mot den inkomstrelaterade änkepensionen, ska inkomstprövas enligt motsvarande regler som nu gäller för inkomstprövning av folkpension i form av änkepension. EP-utredningen lägger dock inte fram något förslag till inkomstprövningsregler med hänsyn till det arbete som bedrivs inom BTP-utredningen.

Den som har änkepension enligt de nya reglerna ska också ha rätt till bostadstillägg. Utredningen föreslår dock att änkor födda 1945 eller senare och som nybeviljas änkepension efter år 2000 inte ska vara berättigade till vare sig änkegarantipension eller BTP.

Enligt dagens regler har den som har omställningspension eller särskild efterlevandepension också rätt till BTP. Efterlevandepensionsutredningen föreslår att rätt till BTP inte längre ska föreligga i dessa fall. Utredningen anser bl.a. att en efterlevande, som är berättigad till efterlevandepension, inte på samma sätt som en ålders- eller förtidspensionär är att betrakta som icke förvärvsaktiv. I flertalet fall har den efterlevande en förvärvsinkomst vid sidan av pensionen. Bostadstillägg har därför för efterlevande vuxna i praktiken en tämligen liten betydelse ekonomiskt sett. Av de som i december 1997 uppbar omställningspension eller särskild efterlevandepension erhöll 206 av totalt 4 302 pensionstagare BTP, dvs. cirka 5 procent. I flertalet fall utgavs BTP med reducerat belopp på grund av reglerna om inkomstprövning.

Vid utarbetandet av efterlevandepensionsutredningens förslag till nivåer för den inkomstgrundade delen och till utformningen

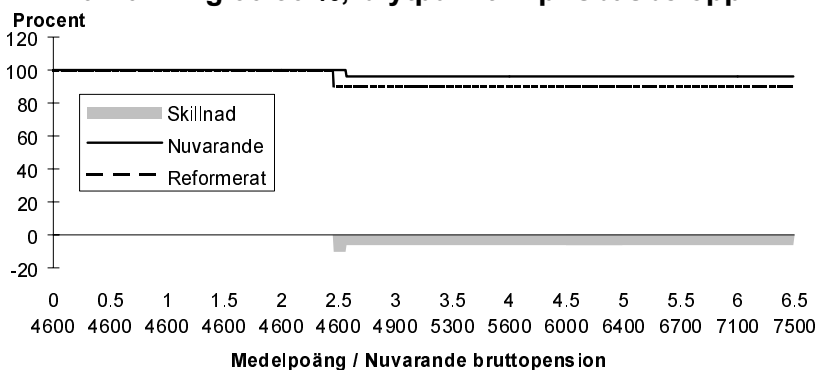
av grundskyddet till omställningspension och särskild efterlevandepension har utredningen tagit hänsyn till detta förslag.

5.3 BTP-avräkning avseende änkepension och annan pensionsinkomst

De föreslagna reglerna för änkepension har en likartad utformning som de nya reglerna för ålderspension. Det är därför naturligt att anpassningen av inkomstprövningsreglerna för bostadstillägg så långt möjligt görs lika för ålderspensionärer och änkepensionärer.

Om samma avräkningsregler för BTP som i avsnitt 4.3 skisserades för det nya ålderspensionssystemet skulle appliceras på de föreslagna reglerna för änkepension blir resultatet enligt figur 1. Änkegarantipensionen och 90-procenttillägget ingår i inkomstberäkningen med beloppet före inkomstprövningen. Fribeloppet har här satts till 2,04 prisbasbelopp dvs. änkegarantipensionens basnivå. Vi begränsar här analysen till alternativ 2 (se avsnitt 4.3.2) med 60/50 procent BTP-avräkning. Resultaten blir likartade i båda alternativen. Exemplet avser en änka med 40 procent av makens ATP. Boendekostnaden är som i tidigare exempel satt till 4 000 kr/mån och kommunalskattesatsen till 34 procent.

Fig 1. Marginaleffekt avseende pension för en änkepensionär med enbart pensionsinkomster. BTP-avräkning 60/50 %, brytpunkt=1 prisbasbelopp

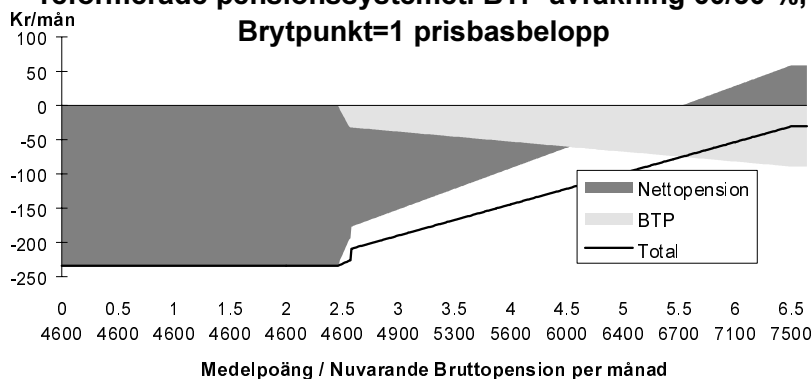

Av figuren framgår att det förekommer två nivåer på den totala marginaleffekten. På det första segmentet avtrappas pensionstillskottet respektive garantipensionen med 100 procent. Det andra

segmentet börjar vid 2,57 medelpoäng i det nuvarande systemet och 2,46 medelpoäng i det reformerade. I det nuvarande systemet samverkar här kommunalskatten, avtrappningen av det särskilda grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget i det här redovisade alternativet enligt följande: $34 \cdot 1,65 + 40 = 96,1$. I det reformerade systemet samverkar avtrappningen av garantipensionen, kommunalskatten, upptrappningen av det vanliga grundavdraget samt avtrappningen av bostadstillägget enligt följande: $30 + 0,7 \cdot 34 \cdot 0,75 + 0,7 \cdot 60 = 89,85^2$. Enda skillnaden som uppkommer om ersättningen från makens ATP är 35 i stället för 40 procent är att brytpunkten mellan segmenten flyttas upp till 2,93 prisbasbelopp i det nuvarande och 2,81 prisbasbelopp i det reformerade systemet.

I figur 2 visas skillnaden i disponibel inkomst mellan systemen.

Fig 2. Skillnad i disponibel inkomst för en änkepensionär utan andra inkomster än pension vid övergång till det reformerade pensionssystemet. BTP-avräkning 60/50 %, Brytpunkt=1 prisbasbelopp

Konstruktionen av garantipensionen till änkor medför, vid låga pensionsnivåer, en lägre nettopension. Vid ca 2,5 ATP-poäng minskar reduktionen av garantipensionen från 100 till 30 procent, samtidigt börjar BTP att reduceras. Progressiviteten i pensions- och skattesystemen är lägre i det reformerade, därför minskar förlusten i nettopension när pensionsnivån ökar. Inom BTP-systemet är förhållandet det omvända vilket medför att BTP reduce-

² Observera att den 30-procentiga garantipensionavtrappningen medför att endast 70 procent av en inkomstökning går till beskattning och BTP-reduktion. Dessa komponenter multipliceras därför med 0,7.

ras snabbare i det reformerade systemet. Sammantaget minskar förlusten i disponibel inkomst i högre inkomstlägen.

I tabell 5.1 nedan visas samma förändringar i tabellform.

Tabell 5.1. Skillnad i disponibel inkomst för en änkepensionär utan andra inkomster än pension vid övergång till det reformerade pensionssystemet. Kr/månad

ATP- poäng	Nuvarande			Reformerat			Differens		
	Brutto- pension	Netto- pension	BTP	Brutto- pension	Netto- pension	BTP	Netto pension	BTP	Total
0	4596	4596	3510	6188	4361	3510	-235	0	-235
0.5	4596	4596	3510	6188	4361	3510	-235	0	-235
1	4596	4596	3510	6188	4361	3510	-235	0	-235
1.5	4596	4596	3510	6188	4361	3510	-235	0	-235
2	4596	4596	3510	6188	4361	3510	-235	0	-235
2.5	4596	4596	3510	6209	4377	3497	-219	-13	-232
3	4914	4719	3383	6464	4567	3344	-152	-39	-191
3.5	5278	4878	3237	6719	4757	3192	-121	-45	-166
4	5642	5038	3091	6974	4947	3039	-91	-52	-143
4.5	6006	5198	2946	7228	5136	2886	-62	-60	-122
5	6370	5358	2800	7483	5326	2733	-32	-67	-99
5.5	6734	5518	2655	7738	5516	2580	-2	-75	-77
6	7098	5677	2509	7993	5706	2427	29	-82	-53
6.5	7462	5837	2363	8248	5896	2274	59	-89	-30

BTP börjar att reduceras vid ca 2,5 poäng Detta motsvarar i det nuvarande systemet ca 4 600 kr/mån i bruttopension. BTP-reduktionen är kraftigare i det reformerade systemet, $0,7 \cdot 60 = 42$ jämfört med dagens 40 procent. Den lägre marginals-katten medför dock att den totala marginaleffekten blir något lägre i det reformerade systemet. Det innebär att något av den minskade nettopensionen tas igen för de med högre pension.

En tabell liknande tabell 5.1 finns i SOU 1998:120 (sid 455). Enligt denna tabell är förlusten i nettopension inte lika stor som i tabell 5.1. Skillnaden beror dels på att efterlevandepensionsutredningen har räknat i 1998 års priser och låtit nuvarande pensioner bestämmas av det minskade basbeloppet medan de reformerade bestäms av prisbasbeloppet. I våra beräkningar, som avser 1999 års priser, är de båda basbeloppen lika varför nuvarande bruttopension framstår som större. Den största skillnaden beror dock på att vi räknar med 34 procent kommunalskatt och efterlevandepensionsutredningen med 31,66 procent.

Som framgår av tabellen räcker det inte med enbart allmän pension för att reducera bort bostadstillägget för en änkepensionär med en bostadskostnad på 4 000 kr/mån. Maximal änkepension reducerar bort ett BTP-belopp på 1 147 kr/mån i det nuvarande systemet och 1 236 kr/mån i det reformerade. Om boendekostnaden är lägre än 4 000 kr/mån kan bostadstillägget således reduceras bort av enbart allmänna pensionsinkomster. Detta inträffar i det nuvarande systemet vid en boendekostnad under 1 374 kr/mån³. I det reformerade systemet är motsvarande nivå 1 473 kr/mån⁴. Marginaleffekten i det nuvarande systemet blir om detta inträffar $30 + 0,7 * 1,65 * 34 = 69,27$. I det reformerade systemet kommer i denna situation garantipensionen att reduceras i två steg, först en direkt 30 procent reduktion, 15 procent av resterande 70 procent ($0,15 * 70 = 10,5\%$) går vidare till ytterligare reduktion. Sammantaget blir reduktionen $30 + 10,5 = 40,5\%$. Den totala marginaleffekten blir $40,5 + 0,595 * 34 * 0,75 = 55,6725$. Endast ca 300 efterlevandepensionärer hade i januari 1998 en boendekostnad under 1 500 kr/mån. Effekten för dessa analyseras därför inte närmare.

³ Maximal änkepension är $(0,24 * 6,5 + 0,9) * 36\,400 = 89\,544$. Av dessa räknas inte $(0,9 + 0,615) * 36\,400 = 55\,146$ in i BTP-inkomsten. Inkomst som kan reducera BTP är alltså $89\,544 - 55\,146 = 34\,398$. Detta är under brytpunkten 1,5 basbelopp (56 400) varför all reduktion kommer att ske i det nedre intervallet. Reduktionen blir $34\,398 * 0,4 = 13\,759$. Om maximalt BTP är 13 759 kan alltså hela BTP reduceras bort av pensionen. Maximalt BTP på 13 759 motsvarar en boendekostnad på $(13\,759 / 0,9) + 1\,200 = 16\,488$ kr/år eller 1 374 kr/mån.

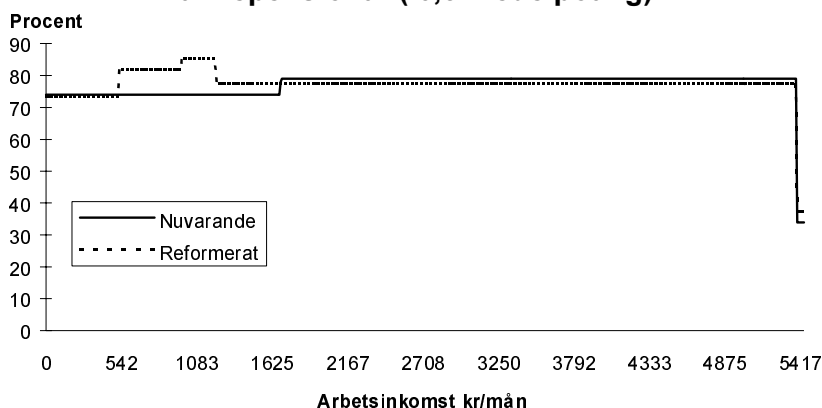
⁴ Maximal inkomstgrundad pension är $(0,24 * 6,5 + 0,9) * 36\,400 = 89\,544$. Denna medför en direkt reduktion av garantipensionen. Garantipensionen blir efter reduktion: $(2,04 - 1,49 - 0,3 * ((0,24 * 6,5 + 0,9) - 1,49)) * 36\,400 = 0,259 * 36\,400 = 9\,428$. Total maxpension blir alltså $89\,544 + 9\,428 = 98\,972$. Av dessa räknas ej $2,04 * 36\,400 = 74\,256$ med i BTP-inkomsten. Inkomst som kan reducera BTP är alltså $98\,972 - 74\,256 = 24\,716$. Detta är under brytpunkten 1 basbelopp (36 400) varför all reduktion kommer att ske i det nedre intervallet. Reduktionen blir $24\,716 * 0,6 = 14\,830$. Om maximalt BTP är 14 830 kan alltså hela BTP reduceras bort av pensionen. Maximalt BTP på 14 830 motsvarar en boendekostnad på $(14\,830 / 0,9) + 1\,200 = 17\,678$ kr/år eller 1 473 kr/mån.

5.4 BTP-avräkning avseende arbetsinkomst

När pensionsinkomsten inte reducerar bort hela bostadstillägget fortsätter avräkningen mot pensionärens andra inkomster, t.ex. tjänstepension, arbets- eller kapitalinkomst. I avsnitt 4.5 har vi analyserat effekterna vid olika alternativ för avräkning av BTP mot andra inkomster än pension. Analysen avser BTP till ålderspensionärer, men behovet av skilda avräkningsregler för pension respektive andra inkomster har giltighet även för änkepensionärer. Av utrymmesskäl begränsas analysen av effekter för änkepensionärer till ett alternativ.

I figur 3 nedan visas de totala marginaleffekterna avseende arbetsinkomst för en änkepensionär med nuvarande regler respektive nya regler med 60/50 procent BTP-avräkning och inräknat 80 procent av arbetsinkomsten (jämför avsnitt 4.5.4). Som tidigare visats så reduceras BTP (vid en hyra på 4 000 kr/mån) inte bort för den som endast har pensionsinkomster. För att nå upp till den inkomstnivå vid vilken BTP helt reduceras bort har i exemplet valts en änkepensionär vars avlidna make hade full ATP, dvs. 6,5 medelpoäng. För denna änkepensionär krävs en arbetsinkomst på 5 400 kr/mån för att reducera bort återstående BTP (80 procent av arbetsinkomsten beaktas).

Fig 3. Marginaleffekt avseende arbetsinkomst för en änkepensionär (6,5 medelpoäng)

Av figuren framgår att det i det nuvarande pensionssystemet förekommer tre, och i det reformerade fem olika nivåer på den totala marginaleffekten. I tabell 5.2 nedan redovisas de tre/fem segmenten.

Tabell 5.2. Total marginaleffekt vid olika inkomster

Segment	Inkomst (tkr/år)		Marginaleffekt	
	Nuvarande	Reformerat	Nuvarande	Reformerat
1	0–	0–6	74 %	73,5 %
2	–	6–12	74 %	82 %
3	–20	12–14	74 %	85,4 %
4	20–64	14–64	79 %	77,4 %
5	64–65	64–65	34 %	37,4 %

Segment 1: Marginaleffekten beror i det nuvarande systemet på kommunalskatten och avtrappningen av bostadstillägget enligt följande $34 + 40 = 74$. På grund av det särskilda grundavdraget påverkas ej grundavdragsnivån vid en ökning av arbetsinkomsten. I det reformerade systemet däremot ökar grundavdraget och den totala marginaleffekten blir $0,75 \cdot 34 + 0,8 \cdot 60 = 73,5$.

Segment 2: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade systemet har grundavdragets plåtå nåtts och den totala marginaleffekten blir $34 + 0,8 \cdot 60 = 82$.

Segment 3: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade påbörjas här avtrappningen av grundavdraget marginaleffekten blir då: $34 \cdot 1,1 + 0,8 \cdot 60 = 85,4$.

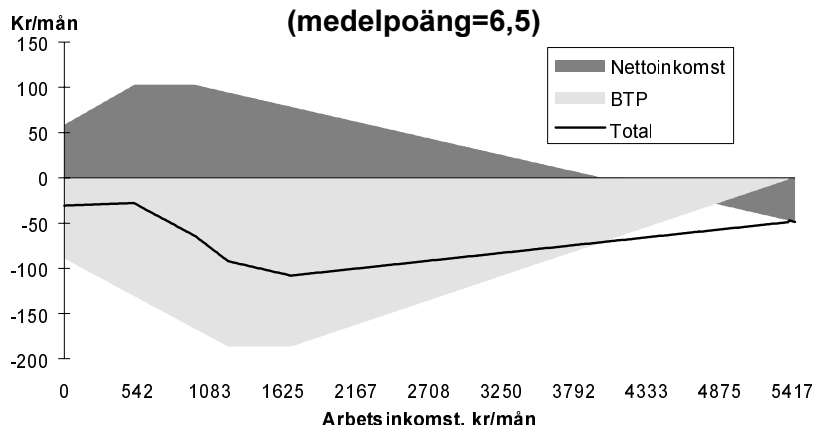
Segment 4: I det nuvarande systemet har man här nått den högre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 + 45 = 79$. I det reformerade systemet har man här nått den lägre avtrappningen av bostadstillägget och marginaleffekten blir: $34 \cdot 1,1 + 0,8 \cdot 50 = 77,4$.

Segment 5: Här har bostadstillägget reducerats bort, återstående marginaleffekt blir i det nuvarande systemet lika med kommunalskatten. I det reformerade avtrappas fortfarande grundavdraget och marginaleffekten blir. $34 \cdot 1,1 = 37,4$. Då BTP är bortreducerat ska reduktionen av änkepensionen påbörjas, dock betalas ej BTP under 300 kr/år ut varför ett ”glapp” mellan BTP-reduktion och änkepensionsreduktion uppstår.

Ett annat val av kommunalskattesats hade, inom båda systemen, påverkat marginaleffekten på alla segment.

Övergångens effekt på den disponibla inkomsten visas i figur 4.

Fig 4. Skillnad i inkomst för en änkepensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet (medelpoäng=6,5)

Man kan säga att figur 4 börjar där figur 2 slutar, med full ATP och ingen annan inkomst. Den initiala vinsten i nettoinkomst och förlusten i BTP ”ärvs” från de rena pensionseffekterna.

I tabell 5.3 nedan redovisas samma förändringar i tabellform.

Tabell 5.3. Skillnad i disponibel inkomst för en änkepensionär, vars makes ATP motsvarade 6,5 ATP-poäng, vid övergång till det reformerade pensionssystemet. Kr/månad

Arbetsink	Nuvarande			Reformerat			Differens		
	Pen-sion	Netto ink	BTP	Pen-sion	Netto ink	BTP	Netto ink	BTP	Total
0	7462	5837	2363	8248	5896	2274	59	-89	-30
417	7462	6112	2197	8248	6206	2074	94	-123	-29
833	7462	6387	2030	8248	6490	1874	103	-156	-53
1250	7462	6662	1863	8248	6755	1677	93	-186	-93
1667	7462	6937	1697	8248	7016	1510	79	-187	-108
2083	7462	7212	1510	8248	7277	1344	65	-166	-101
2500	7462	7487	1323	8248	7538	1177	51	-146	-95
2917	7462	7762	1135	8248	7799	1010	37	-125	-88
3333	7462	8037	948	8248	8060	844	23	-104	-81
3750	7462	8312	760	8248	8320	677	8	-83	-75
4167	7462	8587	573	8248	8581	510	-6	-63	-69
4583	7462	8862	385	8248	8842	344	-20	-41	-61
5000	7462	9137	198	8248	9103	177	-34	-21	-55
5417	7462	9412	0	8248	9364	0	-48	0	-48

På samma sätt som figur 4 börjar där figur 2 slutar så börjar tabell 5.3 där tabell 1 slutar.

BTP-reduktionen är, vid arbetsinkomster under ca 14 000 kr/år, kraftigare i det reformerade systemet, $0,8 \cdot 60 = 48$ jämfört med dagens 40 procent. Efter brytpunkten, 1,5 prisbasbelopp respektive 1 prisbasbelopp, så minskar avtrappningen i det reformerade ($0,8 \cdot 50 = 40$ procent) medan den ökar i det nuvarande (45 procent). Här har antagits att den avlidne maken hade full ATP, dvs. motsvarade 6,5 medelpoäng; BTP är då bortreducerat vid en arbetsinkomst om knappt 5 400 kr/mån. Om makens pension var lägre krävs en högre arbetsinkomst för att reducera bort bostadstillägget. Vid en pensionsnivå motsvarande 4 medelpoäng krävs ca 7 000 kr/mån och vid 2 poäng ca 8 000 kr/mån i arbetsinkomst för att helt reducera bort bostadstillägget.

5.5 Reducering av änkegarantipension och 90-procenttillägget

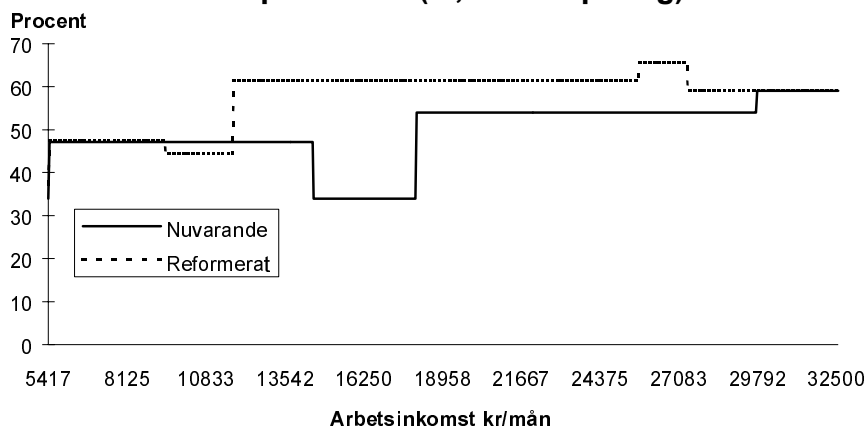
När bostadstillägget är bortreducerat börjar, i dagens system, änkepensionen i form av folkpension och pensionstillskott att reduceras. Avräkningen görs mot 30 procent av återstående inkomst. Marginaleffekten av denna avräkning är något komplicerad. En ökning av arbetsinkomsten medför en 30 procentig reduktion av änkepensionen, detta innebär i sig en marginaleffekt på 30 procent. Eftersom pensionären är berättigad till särskilt grundavdrag innebär pensionsminskningen att grundavdraget ökar, man "backar" i avtrappningsfasen. I det reformerade systemet består marginaleffekten av den direkta effekten och marginalsikten på nettoökningen, grundavdraget ökar inte. För att kompensera för avskaffandet av det särskilda grundavdraget behöver denna avtrappningstakt minskas till 20 procent⁵.

I figur 5 nedan visas de totala marginaleffekterna avseende arbetsinkomst för en änkepensionär i det nuvarande respektive det ovan redovisade beräkningsalternativet för ett reformerat system samt med 20 procent avräkning på änkepensionen. Som tidigare visats så reduceras BTP (vid en hyra på 4 000 kr/mån) inte bort för den som endast har pensionsinkomster. För att nå upp till den inkomstnivå vid vilken änkepensionen reduceras har i exemplet

⁵ Fullständig neutralitet uppnås vid en avtrappningstakt på 19,5 procent. En sänkning till 20 procent medför således att den totala marginaleffekten i detta intervall ökar något.

valts en änkepensionär vars avlidna make hade full ATP, dvs. 6,5 medelpoäng. Här börjar analysen vid den nivå på arbetsinkomst vid vilken bostadstillägget reducerats bort och reduktionen av änkepensionen ännu inte påbörjats.

Fig 5. Marginaleffekt avseende arbetsinkomst för en änkepensionär (6,5 medelpoäng)

Det finns i det nuvarande pensionssystemet fem, och i det analyserade alternativet för ett reformerat BTP-system, sex olika nivåer på den totala marginaleffekten vid valda nivåer på pension och arbetsinkomst. I tabell 5.4 nedan redovisas de fem/sex segmenten.

Tabell 5.4 Total marginaleffekt vid olika inkomster

Segment	Arbetsinkomst (tkr/år)		Marginaleffekt	
	Nuvarande	Reformerat	Nuvarande	Reformerat
1	64–65	64–65	34 %	37,4 %
2	65–174	65–113	47,17 %	47,16 %
3	174–217	113–141	34 %	44,56 %
4	217–	141–309	54 %	61,36 %
5	–357	309–329	54 %	65,56 %
6	357–	329–	59 %	59 %

Segment 1: Här har bostadstillägget precis reducerats bort, återstående marginaleffekt blir i det nuvarande systemet lika med kommunalskatten. I det reformerade avtrappas fortfarande grundavdraget och marginaleffekten blir. $34 \cdot 1,1 = 37,4$. Då BTP är bortreducerat ska reduktionen av änkepensionen påbörjas, dock

betalas ej BTP under 300 kr/år ut varför ett ”glapp” mellan BTP-reduktion och änkepensionsreduktion uppstår. Detta segment, som motsvarar segment 5 enligt tabell 5.2, syns inte i figur 5 ovan.

Segment 2: Här har avtrappningen av änkepensionen påbörjats. I det nuvarande systemet blir marginaleffekten något komplicerad. En ökning av arbetsinkomsten medför en 30-procentig reduktion av änkepensionen, detta innebär i sig en marginaleffekt på 30 procent. Då pensionären är berättigad till särskilt grundavdrag innebär pensionsminskningen att grundavdraget ökar, man ”backar” i avtrappningsfasen. Av den ursprungliga inkomstökningen går 30 procent bort i änkepensionsreduktion, dessa 30 procent medför en grundavdragsökning på $30 \cdot 0,65 = 19,5$ kvar till beskattning blir $100 - 30 - 19,5 = 50,5$ procent. Den totala marginaleffekten blir alltså $30 + 0,505 \cdot 34 = 47,17$. I det reformerade systemet består marginaleffekten av en direkt 16-procentig⁶ effekt och marginalsikten på de 84 procent som återstår när änkepensionen reducerats, dvs. $16 + 0,84 \cdot 34 \cdot 1,1 = 47,416$.

Segment 3: I det nuvarande systemet är folkpensionen och pensionstillskottet bortreducerat. Återstående pension består av ATP. Det särskilda grundavdraget kommer i fortsättningen, oavsett inkomstnivå att vara högre än det vanliga grundavdraget. Ju lägre ATP-pension den avlidne maken hade desto större är det grundavdraget. Marginaleffekten blir lika med skattesatsen, 34 procent. I det reformerade systemet är avtrappningen av grundavdraget klar. Marginaleffekten blir: $16 + 0,84 \cdot 34 = 44,56$.

Segment 4: Här nås gränsen för statlig inkomstskatt, marginaleffekten blir i det nuvarande systemet $34 + 20 = 54$. I det reformerade: $16 + 0,84 \cdot 54 = 61,36$. Anledningen till att denna gräns nås tidigare i det reformerade systemet är att det särskilda grundavdraget håller nere den beskattningsbara inkomsten i det nuvarande systemet, samt att garantipensionen reduceras långsammare i det reformerade.

Segment 5: Inget nytt segment i det nuvarande systemet. I det reformerade har den högsta skattesatsen för statlig inkomstskatt nåtts marginaleffekten blir $16 + 0,84 \cdot 59 = 65,56$.

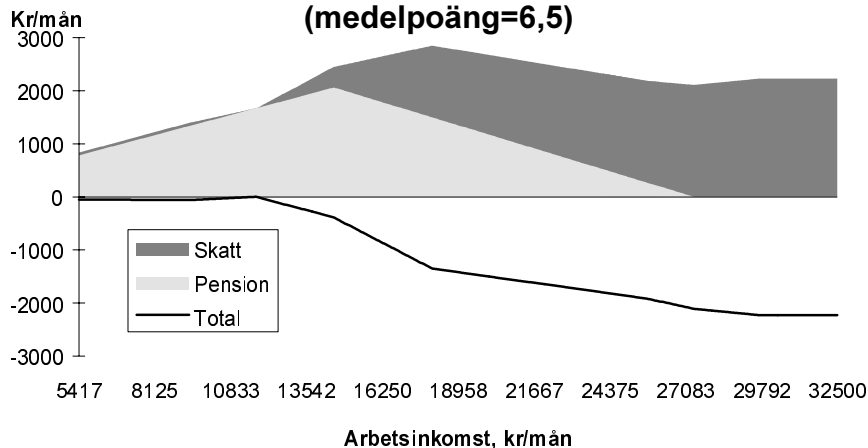
Segment 6: Här nås den högsta skattesatsen även i det nuvarande systemet, marginaleffekten blir $34 + 25 = 59$. I det reformerade har här garantipension och 90-procenttillägget reducerats bort, marginaleffekten blir densamma som i det nuvarande systemet.

⁶ Avräkningstakten är 20 procent men eftersom analysen här utgår från att endast 80 procent av arbetsinkomsten ingår i reduceringsinkomsten reduceras änkepensionen med $0,8 \cdot 20 = 16$ procent mot arbetsinkomsten.

Ett annat val av kommunalskattesats hade, inom båda systemen, påverkat margineffekten på alla segment.

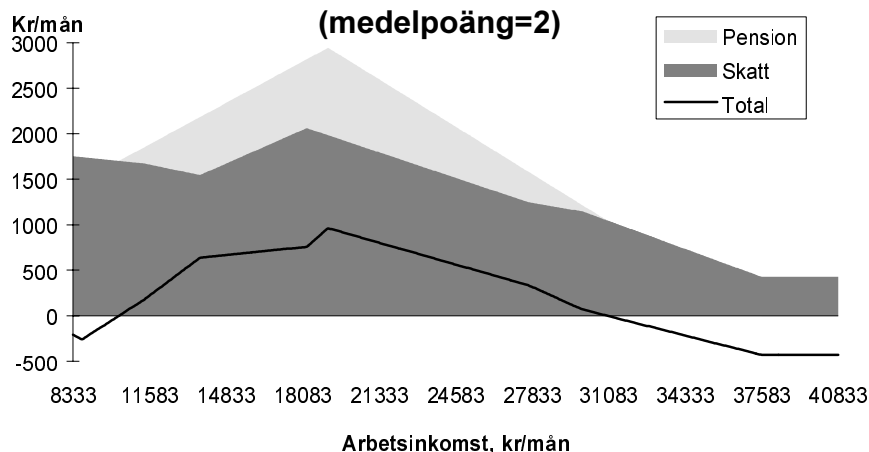
Övergångens effekt på pensioner och skatt visas i figur 6 nedan.

Fig 6. Skillnad i inkomst för en änkepensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet (medelpoäng=6,5)

Vid maximal änkepension och en arbetsinkomst på över ca 11 500 kr/mån uppstår en minskning i den disponibla inkomsten. Minskningen beror på det nuvarande särskilda grundavdraget och ökar med arbetsinkomsten. Om pensionsnivån är lägre krävs större arbetsinkomster för att denna typ av förlust ska uppkomma. Vid en änkepension motsvarande 4 ATP-poäng krävs ca 17 750 kr/mån i arbetsinkomst för att nå "gränsvärdet". Vid 2 poäng krävs 31 000 kr/mån. Vid dessa lägre pensionsnivåer uppkommer dessutom ökade disponibla inkomster om arbetsinkomsten understiger "gränsvärdet". Vid en pension motsvarande 2 ATP-poäng och en arbetsinkomst på drygt 19 000 kr/mån kan vinsten i disponibel inkomst uppgå till 950 kr/mån. Dessa vinster beror på att den totala pensionen, i det nuvarande systemet, understiger 1,515 prisbasbelopp, det särskilda grundavdraget är då lika stort som pensionen. När pensionen reduceras minskas det särskilda grundavdraget med samma belopp. Den 20-procentiga avräkningen blir i detta läge för flack. I figur 7 nedan visas effekten vid en pension motsvarande 2 ATP-poäng. Observera att skalan, på bägge axlar, avviker från skalan i figur 6.

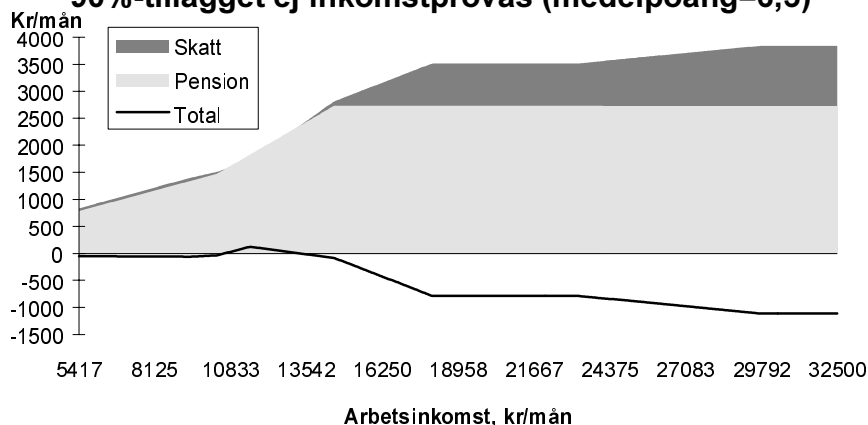
Fig 7. Skillnad i inkomst för en änkepensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet (medelpoäng=2)

Ett problem vid övergången är att i det reformerade systemet är det betydligt mer pension som ska reduceras bort, både garanti-pension och 90-procentstillägg. Reduktionen behöver dessutom göras långsammare för att kompensera för den minskning av marginalskatten som i dagens system uppstår vid "backandet" till ökat särskilt grundavdrag. Sammantaget medför detta att margi-naleffekterna blir högre vid höga inkomster.

Ett annat problem är att änkepensionärer i dag har särskilt grundavdrag även om folkpension och pensionstillskott reduce-rats bort. Då ovan nämnda pensioner reducerats bort reduceras det särskilda grundavdraget endast av ATP som överstiger 1,515 prisbasbelopp. Arbetsinkomst reducerar inte det särskilda grund-avdraget vilket leder till att det höga grundavdraget följer med upp i inkomstnivåerna. Om bortfallet av det särskilda grund-avdraget skulle kompenseras kunde detta ske genom att 90-pro-centstillägget inte inkomstprövas. I figur 8 nedan visas effekten av detta.

Fig 8. Skillnad i inkomst för en änkepensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet om 90%-tillägget ej inkomstprövas (medelpoäng=6,5)

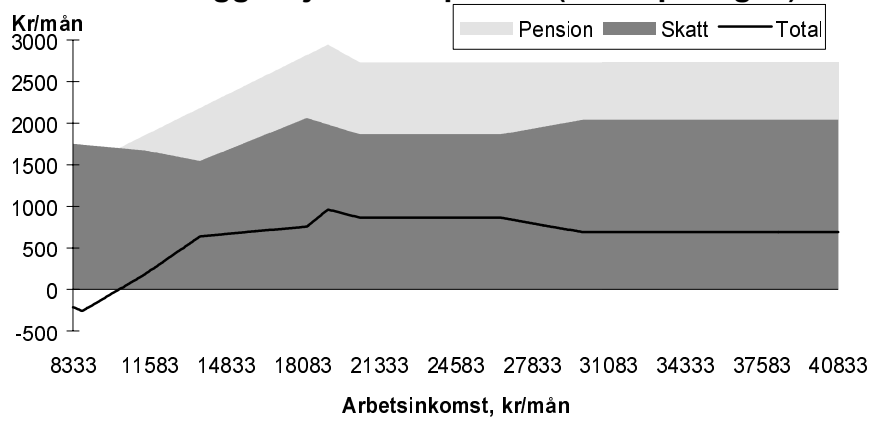

Inkomstprövningen är som synes rätt konstruerad, problemet är att kompenseringen för borttagandet av särskilt grundavdrag inte ges fullt ut i högre inkomstlägen. Samtidigt kan ifrågasättas om ett inkomstprövat stöd ska omfatta personer som har så höga inkomster att de betalar statlig inkomstskatt.

Kostnaden för individen av att förlora rätten till särskilt grundavdrag blir större om makens ATP är lägre än 6,5 poäng. Maximal förlust uppnås om ATP är 1,515 prisbasbelopp, motsvarar 6,3125 poäng⁷. Förlusten blir, förutsatt att annan inkomst att göra avdrag mot existerar, $(1,515 \cdot 36\,400 - 8\,700) \cdot 0,59 / 12 = 2\,284$ kr/mån. Skatteskillnaden i figur 8 är större än så men det beror på att pensionen, och således även den beskattningsbara inkomsten, är högre även utan avdragsskillnaden. Om pensionen är lägre än 6,3125 poäng så minskar sga-förlusten återigen, detta beroende på att särskilt grundavdrag inte kan vara större än total pension. För pensionärer med låg pension och hög arbetsinkomst skulle en lösning att inte inkomstpröva 90-procentstillägget medföra ökade disponibla inkomster. I figur 9 illustreras fenomenet. Om man blandar in tjänstepensioner i resonemanget blir effekterna ännu mera komplexa.

⁷ ATP från änkepension beräknas här som $0,24 \cdot \text{medelpoäng} \cdot \text{prisbasbeloppet}$. $0,24 \cdot 6,3125 = 1,515$.

Fig 9. Skillnad i inkomst för en änkepensionär vid övergång till det reformerade pensionssystemet om 90%-tillägget ej inkomstprövas (medelpoäng=2)

6 Förändringar av förtidspension och sjukbidrag

En person i åldern 16–64 år kan få förtidspension om hans eller hennes arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen av arbetsförmågan kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bli bestående för avsevärd tid har personen rätt till ett tidsbegränsat sjukbidrag. Förtidspension/sjukbidrag kan utges i nivåerna en fjärdedel, halv, tre fjärdedelar och hel.

Förtidspension och sjukbidrag består av folkpension och ATP samt pensionstillskott för den som saknar eller har låg ATP. Folkpensionen är 90 procent av prisbasbeloppet för en ensam förtidspensionär och 72,5 procent för gift försäkrad. Pensionstillskottet uppgår till 111,5 procent av prisbasbeloppet (55,5 procent för den som uppbär ålderspension).

De nuvarande reglerna för BTP till den som har förtidspension eller sjukbidrag är lika med de regler som gäller för ålderspensionärer, men med den skillnad som följer av att den som uppbär förtidspension har ett högre pensionstillskott. Det innebär att fribeloppet vid inkomstprövningen av BTP för förtidspensionärer är lika med folkpension och det högre pensionstillskottet.

Förtidspensionsutredningen (S 1997:03) har haft i uppdrag att utforma förslag till ett nytt system för ekonomisk ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga. Utredningen har redovisat sina förslag i huvudsak i två olika betänkanden. I det första betänkandet (SOU 1997:166) *Ohälsöförsäkringen. Trygghet och aktivitet*, föreslår utredningen att de nuvarande förmånerna förtidspension och sjukbidrag ersätts av nya ersättningsformer. Utredningen skiljer därvid på långtidssjukpenning vid långvarigt men inte varaktigt nedsatt arbetsförmåga och förtidspension vid varaktigt nedsatt arbetsförmåga. Långtidssjukpenning ska kunna beviljas efter ett års sjukskrivning.

I sitt slutbetänkande (SOU 1998:106) *Unga i ohälsöförsäkringen* har förtidspensionsutredningen lagt fram förslag till hur ohälsöförsäkringens regler kan utformas så att de i större utsträckning än nuvarande regler för förtidspension och sjukbidrag kan medverka till en positiv utveckling för unga svårt funktionshindrade personer.

Utredningen föreslår att ungdomar, som har funktionshinder, ska få en ny ersättningsform kallad habiliteringspenning. Den ska efter ansökan beviljas personer som har långvarigt nedsatt arbetsförmåga av medicinska skäl samt stora och varaktiga funktionshinder som förorsakar betydande svårigheter i livsföringen. Habiliteringspenning ska kunna beviljas tidigast vid halvårsskiftet under det år personen fyller 19 år och som längst t.o.m. 29 års ålder. De som är långvarigt sjuka men inte fullt lika svårt funktionshindrade avses få långtidssjukpenning enligt förslaget i det första betänkandet. Den ekonomiska ersättningen är densamma vid habiliteringspenning som för långtidssjukpenning, nämligen 80 procent ersättning för inkomstbortfall och en åldersberoende garantinivå på 2,0–2,5 basbelopp. Samtidigt föreslår utredningen att ingen ska kunna bli förtidspensionerad före 30 års ålder.

Enligt förslag i utredningens första betänkande ska långtidssjukskrivna inte vara berättigade till BTP. Ett särskilt bostadsstöd till långtidssjukskrivna i form av utfyllnad upp till skälig levnadsnivå bör enligt förtidspensionsutredningens uppfattning utredas särskilt.

När det gäller bostadsstöd för personer med habiliteringsersättning anser förtidspensionsutredningen att ett särskilt bostadsstöd för personer med habiliteringspenning i form av utfyllnad upp till skälig levnadsnivå bör utredas. Lösningen bör motsvara den som tidigare har föreslagits för personer med långtidssjukpenning.

Regeringen har i proposition (1997/98:111) om reformerad förtidspension, m.m. utifrån förtidspensionsutredningens första betänkande redovisat förslag till riktlinjer för den framtida utformningen av förtidspensionerna. Riksdagen har godkänt de föreslagna riktlinjerna, som bl.a. innebär att det liksom i dag ska finnas en särskild form av ersättning för dem som drabbats av en medicinskt orsakad varaktig nedsättning av arbetsförmågan med minst en fjärdedel. Utformningen av beräkningsreglerna för ersättning ska bygga på principen om ersättning för inkomstbortfall. Den inkomstrelaterade ersättningen, som enligt propositionen bör ligga ungefärligen på nivån 65 procent av det uppskattade inkomstbortfallet, ska kompletteras med en åldersberoende ga-

rantinivå. Ersättningen ska i sin helhet vara skattepliktig. I propositionen anges inga belopp för garantinivån och inte heller hur avräkningen mot den inkomstrelaterade delen ska utformas.

I propositionen behandlas också frågan om bostadsstödet till förtidspensionärer. Därvid framhåller regeringen att bostadsstödet bör ligga utanför förtidspensionen eftersom boendekostnaderna varierar kraftigt inte bara mellan enskilda hushåll, utan också regionalt. Förtidspensionärerna bör garanteras en möjlighet att inneha en bra bostad utan att boendekostnaden minskar möjligheterna att också i övrigt ha en tillfredsställande standard. Därför bör förtidspensionärer vara berättigade till ett inkomst- och behovsprövat bostadsstöd, med i princip motsvarande utformning som det som finns i nuvarande system i form av bostadstillägg till pensionärer (BTP). Den närmare utformningen av detta bostadsstöd måste dock övervägas under den fortsatta beredningen.

I propositionen konstateras att det återstår avgörande överväganden innan regeringen kan lämna förslag om ett reformerat förtidspensionssystem i alla delar. Det fortsatte beredningsarbetet kommer att inriktas på den närmare regleringen av förtidspension och ersättning för dem som har en långvarig men inte varaktig nedsättning av arbetsförmågan. Detta beredningsarbete kommer också att beröra sjukpenning. Det är regeringens uppfattning att det reformerade systemet för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga ska träda i kraft den 1 januari 2001.